దా మట్లుండుట చాల నపాయకర మని యొక్కఁడును భావింప లేదు. ఇతరులలో నిది మంచిది గా దని తెలిసినవారును, దెలిసినవో వారిలో వారికి స్నేహబాంధవ్యము నొనగూర్చుట మంచి దని తలంచి యట్లు గావింపఁ బ్రయత్నించిన వారు నున్నట్లు తోఁపదు. పరు లెవ రైన నట్టి ప్రయత్నములు గావించినను లాభము లేక పోయి యుండును. మూర్ఖులకుఁ బోలె నట్టి విజ్ఞానవంతుల కట్లంతఃకలహము లేల కలిగి యుండవలెనో తెలియదు.

వీరిలోఁ గొందఱు పరస్పరబాంధవ్యమును గూడఁ గలిగి యున్నారు. ఆ చుట్టఱికమును బట్టియైన వా రైకమత్యమును సరకు సేయ లేదు. ఒక రిద్దఱు కంతగా నంతస్తాపములు లేక పోవచ్చును; గాని మొత్తము మీఁదఁ జెప్పవలసి వచ్చునపుడు వీ రొకరి నొకరు గౌరవించుకొనుట కంగీకరింపని వా రని నిరాఘాటముగఁ జెప్ప వచ్చును.

వీ రందఱిలో దిల్లీనాయకుం డగు ననంగపాలుఁడు వృద్ధుఁడు. ఈతని కాలమునందే హస్తినాపురమునకు దిల్లీ యని పేరు వచ్చెను. ఎంత సమర్థుఁ డైనను వార్ధకము దిగఁదీయుచుండుటవలన నాతఁడు పరిపాలనాభారమును దప్పించుకొని విశ్రాంతి కొఱకు బదరికావనమునకుఁ బోవఁ దలంప సాగెను.

అయిన నీ భూభార మంతయు నెవరిపైఁ బెట్టవలయును? ఆతనికిఁ బుత్రసంతానము లేదు. ఇరువురు కుమార్తెలు మాత్ర ముండిరి. పెద్ద కూఁతు రగు కమలాదేవి నజమీరుసంస్థానాధీశుఁ డైన సోమేశ్వరునకును, రెండవకుమార్తెను గన్యాకుబ్జాధీశ్వరుఁ డైన విజయపాలునకు నిచ్చెను. ఇందుఁ బెద్దకూఁతురు కొడుకు పృథివీరాజు.

చిన్నకూఁతురు కొడుకు జయచంద్రుఁడు. ఈ దౌహిత్రు లిరువురే యనంగపాలుని రాజ్యాధికారమున కుత్తరాధికారులై యుండిరి.

తన సంస్థానమును ముక్కలు గావించి మనుమల కిద్దఱకును బంచి యిచ్చుట కనంగపాలున కిష్టము లేక పోయెను. ఈ రాజ్య మంతయు నొక్కఁడే పాలింప వలయు నని యాతని యభిలాష. అట్లయిన నా యిరువురు దౌహిత్రులలో నెవరి యధికారము నెవరు వదలు కొందురు ? సంస్థానమును విభాగింపకున్నచో నిరువురు మనుమలలో నొకఁ డయిష్టుఁ డగును. అంతియ కాదు. వారిలో వారు పరస్పరవినాశము నపేక్షింతురు. అనంగపాలున కిప్పు డేమి గతి ?

ఢిల్లీరాష్ట్రము విభాగింపఁ బడకున్నచో నీ సంశయము తీఱునది గాదు. ఇది యంతయు నా వృద్ధుఁడు యోచించుకొనియే యుండును. దీని కేమి ప్రతీకార మూహించెనో యాతని కే యెఱుక. తన తరువాత ననంగపాలుఁడు ఢిల్లీరాజ్యమునకు సుస్థితిఁ గోరెనో వినాశము గోరెనో చెప్పఁ జాలము. దౌహిత్రుల నిరువురను సమానముగాఁ జూడకున్న లోకు లే మని పోదురో యని యాతనికి జంకు వొడమెనో లేదో వివరింపఁ జాలము. కాని యా వృద్ధుఁ డొక శుభముహూర్తమున నత్యంతసంతోషములో ఢిల్లీరాజ్యమునకు పృథివీరాయనిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ గావించి నిశ్చింతతో విశ్రాంతి కొఱకు బదరికావనమునకుఁ బోయెను.

పుత్రు లెంద ఱున్నను జ్యేష్ఠపుత్రుఁడే రాజ్యాధికారి. అట్లగుట ననంగపాలుఁడు పెద్దకూఁతురు తనకుఁ బెద్దకుమారుఁడే యని భావించెనేమో. అతఁ డట్లు భావించెనేని పృథివీరాయనికి రాజ్యమిచ్చుట న్యాయ్యమే. కాని జయచంద్రున కట్టి భావన యాన్మత్యముగాఁ దోఁచుట సహజము.

అనంగపాలుఁడు ఢిల్లీరాజ్య మంతయు బృథివీరాయనికిఁ బట్టము గట్టె నని వినినపుడు జయచంద్రుని హృదయక్షేత్రమునఁ బరాభవోద్భూతమై క్రోధాగ్ని హఠాత్తుగ నెగసెను. అతని తల్లి తన తండ్రి చేసిన యన్యాయ్యమునకుఁ జాల వగచి యూరకుండెను. కాని జయచంద్రుఁడు మాత్ర మట్లు సేయక యనంగపాలుని యెడలఁ జాలఁ దిరస్కారభావము దాల్చుటయే గాక, పృథివీరాజు నెడలఁ బ్రబలవిరోధిభావము వహించెను.

దాతపైఁ గినిసినఁగినియ వచ్చును. కాని ప్రతిగ్రహీతపైఁబగఁ బూను టేటి ధర్మము? అనంగపాలుఁ డిచ్చినఁ బుచ్చుకొనియెఁ గాని ఢిల్లీరాజ్య మంతయుఁ దనకే కావలె నని పృథివీరాజు కోరి యుండ లేదు గదా? ఇఁక జయచంద్రున కాతనిపైఁ గోప మేల? ఇచ్చిన వాఁడును, బుచ్చుకొనిన వాఁడు నగుట ననంగపాలుఁడును, బృథివీరాజు నొకటియే యని యాతని భావము. శత్రుని మిత్రుఁడు తనకు శత్రువు. కావున జయచంద్రున కనంగపాలునితోఁ బృథివీరాజు గూడ విరోధియే. విరోధి నుపేక్షించి యుండ రాదు. కావున జయచంద్రుఁడు పృథివీరాయనిపైఁ బగఁ దీర్చుకొనుటకు సమయము నిరీక్షింప సాగెను.

పగఁ దీర్చుట యనఁ గత్తియుఁ గత్తియుఁ గలుపుట యని యర్థము. దానివలన నెంత రక్తపాత మగును? ప్రజల కెంత సంక్షోభము గలుగును? అయిన నేమి? పూర్వకాలమున భరతవర్షమున నిట్టి ప్రసంగము లేవి ఘటిల్లినను గత్తియే యాధారము. ఇప్పుడో; అట్టి క్రూరకృత్యములతో నవసరము లేదు. ఎట్టి వివాదములు సంభవించినను శాంతికి భంగము కలుగ కుండఁ జక్కఁగఁ దీర్చు వా రిప్పుడు

కలదు. ఇట్టి యదృష్టము నా కాలపు భారతరాజు లెఱుఁగ నే రెఱుఁగరు.

జయచంద్రుఁ డిట్టి సంకల్పముతో నున్నాఁ డని వినినపుడు పృథ్వీరాజు గూడ జయచంద్రుని యెడల విరోధిభావమును దాల్చెను. అతని కట్లు సేయుట తప్పని దయ్యెను. ఈ రూపమున నా యక్కచెల్లెండ్ర కుమారు లిరువురును బరస్పరవినాశమునకై యుద్ధమునకుఁ దగు ప్రయత్నములను జేయుటలోఁ బ్రవృత్తు లైరి. అదృష్టవశమున నే యొక పెద్దరాజ్యము సంక్రమించు రూపమునఁ దన యంగబలము నర్థబలము నిబ్బడి యగుటం జేసి పృథ్వీరాజు యుద్ధసన్నాహములను జేయుటయం దంతగాఁ దదేకదీక్షతో నుండ లేదు; గాని జయచంద్రుఁడు కాల మంతయు దానియందే వినియోగింప సాగెను. పృథ్వీరాజు, "సామంతరాజుతో సముఁ డగు నీ యసూయావిదగ్ధుఁడు న న్నేమి సేయఁ గలఁ డని గర్వముతో నవ్వుకొన సాగెను.

అక్కచెలియండ్ర కొడుకు లగు నీ యన్నదమ్ము లిరువు రిట్టి స్థితిలో నున్న సమయమున నబూగడమును బాలించు జైత్రపరమారుఁడు, నవలావణ్యవతియై యున్న తన కుమారిత యిచ్ఛ నీ కుమారికి వివాహముఁ జేయ వలయు నను తలంపుతో నామె కనురూపుఁ డగు వరునిఁ జూచుచుండెను. ప్రముఖు లగు రాజు లెల్లరు నంతఃకలహములతో నున్న యీ కాలమునఁ బ్రసంగము వచ్చినచో నందఱను జయింప సమర్థుఁ డగు రా జెవఁడా యని యాతఁడు పరిపరివిధముల నాలోచించుకొని, తుట్టతుదకు రెండు రాష్ట్రముల కధీశుఁడై యున్న పృథ్వీరాజు తన కూఁతునకుఁ దగిన వాఁ డని నిశ్చయించుకొనియెను.

ఇచ్ఛనీకుమారికిఁ దగిన వరు నన్వేషించుచున్నాఁ డని విని యనిహిలపురాధీశుఁ డగు భీముఁ డామెయందు బద్ధానురాగుఁడై, యామెను దన యంతటి వాని కిచ్చుటకు జైతుఁడు సందేహింపఁ డని యూహించి వర్తమాన మంపెను; గాని యంతకు మున్నె జైతుఁడు తన తనయకు వరుని నిశ్చయించుకొని యున్న వాఁడు గావున "నీ కీయఁ జాల" నని భీమునకు బ్రత్యుత్తర మంపి వేసెను. అంత నాశాభంగము వలన సంక్షుభితమనస్కుఁడై క్షత్రియుఁడు తన్నతి నీచముగా నగౌరవపఱిచె నని క్రోధపరవశుఁడై భీముఁ డాతనిపై యుద్ధమును బ్రకటించెను.

జైతుఁ డిది యంతయు విని భీముని చేతకుఁ దనలో నవ్వుకొని, తన మనోనిశ్చయమును, భీమోద్యోగమును దెలుపుచు, వెంటనే వచ్చి యిచ్ఛనీకుమారినిఁ బరిగ్రహింపు మని పృథివీరాజునకు వర్తమానము చేసెను. పృథివీరా జంతకుఁ బూర్వమే యిచ్ఛనీకుమారి రూపలావణ్యాతిశయములను విని యామె యెడల ముగ్ధుఁడై యుండెను. అయిన నామెను దన కిమ్మని జైతునకు వర్తమాన మంపినచోఁ దన ఘనతకు లోప మని భావించి యామెతో విలాసముగఁ గాలము గడుప నువ్విళ్లూరుచు గుట్టుగా నుండెను. అట్టి వాఁ డగుటం జేసి యాతఁడు జైతుని యాహ్వానము నంగీకరించి యాతనికి సాయము సేయుటయే ముఖ్యకారణముగాఁ బ్రకటించి, చతురంగ బలముతో బయలువెడలెను.

చాళుక్యభీమునకు, జైతుఁడు తన్ను నిరాకరించుటచే నాతని నోడించుటయు, నిచ్ఛనీకుమారినిఁ గైకొనుటయు నే ప్రథమోద్దేశము లుగా నుండెను; గాని జైతునకుఁ బృథివీరాజు సాయము వచ్చుట

విని, యిచ్ఛనీకుమారి నిచ్చుటకు కై తుఁడును గ్రహించుటకుఁ బృథివీ రాజును గృతనిశ్చయులై యున్నా రని తలంచి పృథివీరాజపరా భవము గూడఁ గావింపవలె నని నిశ్చయించుకొని యతిరభసంబున వచ్చి యబూగడసైనికులను దాఁకెను.

ఇరుతెగలవారు నత్యుత్సాహముతోఁ దలపడిరి. శత్రుసైని కులు సంఖ్యయం దధికముగ నున్న కారణమున, జంకు వొడమి పారిపోకుండుటకును, నధికోత్సాహముతోఁ బోరుటకును భీముఁడు తన సైనికులను యుద్ధరంగము నుండి కదలకుండ బహువుకు లను పాశపాశముచే దృఢముగఁ గట్టి వైచెను. ఢిల్లీసైనికులు పృథివీ రాయని యాధిపత్యము క్రిందికి వచ్చిన తరువాత నిదియే తమ పరా క్రమ ప్రదర్శనమునకుఁ బ్రథమప్రయత్న మగుట నాతని యాదర మును సంపాదింపఁ గోరి శక్తికి మించి పోర సాగిరి. ఢిల్లీపాఁజుల సాయంబున జయము గాంచె నను నపకీర్తి కలుగకుండవలె నని యజమీరు దండుమివుల సాహసముతోఁ బోర సాగెను. ఇచ్ఛనీ కుమారినిఁ బడయఁ గోరి పృథివీరాజు తన యఖండచతురంగబల ముతో వచ్చి సాయము సేయకున్న గుజరాతీసైనికుల ప్రతాపానల మునఁ బడి మ్రగ్గిపోయి యుందు రని ప్రజలు తలంపకుండ నుండఁ గోరి యబూగడసైనికులు గూడ నతినైపుణ్యముతో శత్రుసంహార మును గావింపఁ దొడఁగిరి. ఇట్లీ యుద్ధము చాల ఘోరముగ జరి గెను. అనేకయోధులు మడిసిరి. రక్తము కాల్వలు గట్టి ప్రవహిం చెను. తుట్టతుద కనిహిలపురసైనికులు పలాయనము చిత్తగించిరి. భీముఁడు తిరిగి చూడకుండఁ బాఱిపోయెను. పృథివీరాజు కైతునకు విజయలక్ష్మి నొసంగి తా నిచ్ఛనీకుమారినిఁ బుచ్చుకొనియెను.

మే మనేకరాజపుత్రికల పరిణయకథలను విని యున్నాము. కాని రక్తపాతము లేకుండ జరిగిన వివాహము లొకటి రెంటికంటె నెక్కుడు విని యుండ లేదు. అనేక వివాహములయందు వరులు, కురుకులకాంతారదవానలుం డగు భీమసేనుఁడు దుర్యోధనరక్తముచే నార్ద్రము లగు కరములతో యాజ్ఞసేని పెన్నెరులను ముడిచి నట్లు వైరివీరుల రక్తముచే నార్ద్రము లగు చేతులతోడనే వధూకంఠసీమలయందు మంగళసూత్రములను ముడివేయుట తటస్థించుచు వచ్చినది. దంపతుల ప్రబలానురాగమునకును, దన్మూలమున ననంతసౌఖ్య సంతోషములకును గారణము లగు నన్న స్వయంవరసమావేశము లన్నియు రణరంగములుగనే మాఱి పోయినవి. కొన్ని సమయములయందు వధువు బంధువులును, మఱికొన్ని యెడల వరుని బంధువులును గూడ మడియుటయో జర్ఝరితాంగులగుటయో గూడఁ దటస్థించుచు వచ్చినది. మఱి కొన్ని యెడలఁ బెండ్లికూఁతుండ్రు సైతము కత్తి పట్టవలసి వచ్చె. ఒకపుడు వధువు గోరిన వరుఁడు సమయుటయు, మఱియొకపుడు వధువే గతించుటయుఁ గూడ సంభవించినవి. ఒక రాజు తన కూఁతు నిరువురు రాజులు కోరుటచే నం దేరి కిచ్చుటకును సాహసింపలేక స్వయముగ నామెను విషమిచ్చి చంపుకొనియెను. ఒకప్పుడు పెండ్లియైన పిదప వరుఁడు పెండ్లికూఁతును దన పట్టణమునకుఁ దీసికొని పోవుచుండఁగా విఫలమనోరథు లగు రాజపుత్రులు కొందఱు మార్గమున నడ్డుపడి వధూవరుల నిరువురను గూడఁ బరలోకమున కంపివైచిరి. ఇంకొక యప్పు డొక వధువు తన కొఱ కాసపడి వచ్చిన క్షత్రియకుమారులు మార్గమధ్యమున నడ్డుకొని తనభర్తనుఁ బరలోకమున కంపివేయ నామె యిఁక నైహికజీవితము భారమై పోయె నను నిర్వేదముతో నొకచేయి పుట్టినింటివారికిని, వేఱొక చేయి యత్తింటివారికిని జ్ఞాపకార్థ మంపి స్వయముగ

నుసురుబాసెను. పేలోకపు దిగువుర రాజు లొక రాచకన్నెను మోహించి విరోధపడి తమ జీవితకాల మంతయు యుద్ధరంగముల యందే గడపివైచిరి. ఇట్టి యుదాహరణము లనేకము లున్నవి. రాజుల కిది సహజమా? లేక గౌరవమా?

అట్లు పాఱిపోయిన భోలాభీముఁడు జైతపగమారునిఁ బృథ్వీరాయుని గెలుచుటకు మఱల నుపాయములను బన్న సాగెను. అతఁ డిచ్ఛనీకుమారీ పృథ్వీరాయల దాంపత్యమున కెన్నటికైన నెట్లయిన విఘాతము గలిగింపవలె ననియు, నల్లుని బలము చూచుకొని మత్తెక్కి యున్న జైతు నెన్నటికైన సంహరించి తీఱవలె ననియు దృఢసంకల్పము గావించుకొనియెను. మఱియు, నంతపని తన యొక్కని వలననే నెఱవేఱఁ జాల దనియుఁ దనకు సాయము సేయఁ గల రాజెవఁడా యనియు, నంతటి సమర్థత గల వారిలోఁ బృథ్వీరాయుని ప్రాఁతశత్రువు లెవరైన నున్నారా యనియుఁ జూడ సాగెను.

ఇది యిట్లుండ నిచ్ఛనీకుమారి కొఱకైన మహాసంగ్రామవార్తను, భోలాభీముని పలాయన వృత్తాంతమును, ఢిల్లీశ్వరుని విజయ ప్రసంగమును, విని జయచంద్రుఁడు చాలఁ గంటగించుకొనియెను. మఱియు, నాతఁ డిట్లే యౌదాసీన్యము వహించి యూరకున్నఁ బృథ్వీరా జింకను బలాధికుం డగు ననియు, నప్పుడు గోటఁ దీర్పఁ దగినది గొడ్డంటఁ దీర్ప వలసి వచ్చు ననియుఁ దలంచి, పృథ్వీరాయునిపై దండెత్తుటకుఁ జాలఁ దీవ్రముగఁ బ్రయత్నించుచు, నీ సందర్భమున ఢిల్లీశ్వరుని వైరి యగు భీమునితో స్నేహము సేయుట ముఖ్యావసర మని తలంచి తద్విషయిక ప్రయత్నములు గూడఁ జేయ సాగెను.

మహావీరుఁడగుటను, ఢిల్లీశ్వరుని వైరి యగుటను జయచంద్రునితో మైత్రి నెఱపుట యావశ్యక మని తలంచి భీముఁడు సైతము తత్ప్రయత్నములోఁ బ్రవృత్తుఁ డయ్యెను. పరస్పర స్నేహము కొఱకు వాంఛించి యున్న యీ యిరువురును శీఘ్రకాలమున నభీష్టసిద్ధి వడసిరి. ఈ సమయమునఁ బృథివీరాజునకు నాగపురము నొద్ది ఖటుపురము నందొక గొప్ప నిక్షేపము దొరకుటయు, జందేలు రాజుతో యుద్ధము పొసఁగి యందు జయలాభము గలుగుటయుఁ గూడ సంభవించెను. ఇది విని భీమజయచంద్రులు మఱింత తల్లడిల్లిరి.

పిదప వారిరువురును దమ బలాబలములను గుణించియు, నెదిరి బలాబలములను గుణించియు విచారణ ప్రారంభించిరి. మామ యగుట చైతపగమారుఁడును, భావుకుండగుట మేవాడు రాజ్యాధీశ్వరుండగు సమరసింహుఁడును, మఱికొందఱు సామంతరాజులుఁ నవశ్యము పృథివీరాజునకు బాసటై వత్తురని నిశ్చయించుకొని యంగఱను దాఁకుటకుఁ దమకు శక్తి కలదా యనియుఁ, దమ కెవ్వరు సాయము వత్తురనియు నాలోచించుకొనిరి. కాని వారి కెందును సాహాయ్యము గాన్పింప లేదు. ఒక రిద్దఱు చిన్నరాజులు దక్కఁ దక్కినవారెల్లరు నా యా కారణములను జెప్పి వారి యాహ్వానమును నిరాకరించిరి.

ఒక రిద్దఱు రాజుల సాహాయ్యముతో వారికిఁ దృప్తి గలుగ లేదు. ఇఁక నొక మహావీరుఁ డెవ్వఁడైన సాయపడకున్నఁ దమ కపజయము తప్ప దని తలంచి వారు దేశ మంతటను దృష్టి బఱపి చూచిరి; గాని భారతీయుఁడైన వాఁ డెవ్వఁడును ఢిల్లీశ్వరునితోఁ బోరుట కంగీకరింప లేదు. వెంటనే వారి దృష్టి హిమాలయపర్వత

ముసు భేదించికొనిపోయి తురుష్కస్థానమునందలి గజ్నీపట్టణము పైఁ బడెను. అప్పు డా పట్టణమున గ్యాసుద్దీను శహాబుద్దీను లను గోరీవంశజు లగు నిరువు రన్నదమ్ములు కలిసి యతిమైత్రితోఁ బరిపాలించుచుండిరి. వా రిరువురును శౌర్యసాహసములయం దసామాన్యు లని పేరు వడసియుండిరి. మఱియు వా రఖండవాహినీపరివృతు లగుటఁ జూచి వారి సాహాయ్యంబున దిల్లీశ్వరుని విలాసమాత్రమున గెలువ వచ్చు నని తలంచి భీమజయచంద్రులు వారి సాయమును గోరిరి.

ఈ యాహ్వానము వచ్చుటతోడనే యా యన్నదమ్ము లిరువురు నుప్పొంగి పోయిరి. ఇంతకుఁ బూర్వము వారు భరతవర్షమపారము లగు ధనరాశులకు నిలయ మనియు, మున్ను గజ్నీమహమ్మ దనేకపర్యాయములు భారతదేశము నతిసులభముగ దోచుకొని యనంతధనసంపత్తినిఁ దీసికొని పోయె ననియుఁ దెలిసి యున్నవా రగుటం జేసి భారతదేశము నెప్పుడు ముట్టడింతుమా యని సమయము కొఱకు నిరీక్షించు చుండిరి. అక్కతన నీ యాహ్వానము వచ్చుటతోడనే యందుల కంగీకరించి, యసంఖ్యాసైనికులను గూర్చుకొని శహాబుద్దీనుఁడు, పృథివీరాయని జయించుటకును, భారతదేశమునఁ జంద్రధ్వజమును నెలకొల్పుటకును, భీమజయచంద్రులకు సాయము చేయుట కని వంక పెట్టి వచ్చి చేరెను.

భీమజయచంద్రులు శహాబుద్దీనుని సాయము గోరి'రని విని యభిమాననిధాను లగు రాజులు కొందఱు వారినిఁ జాలఁ దూలనాడిరి. దేశీయు లెల్లరును జాలఁ గటకటం బడిరి. పృథివీరాజు చాల నొచ్చుకొనియెను. రాజ్యతంత్రజ్ఞు లిది దేశవినాశకం బగు

ప్రయత్నించని మిత్రులఁ దల్లడింపఁడరు. అంతకు ము న్నొకప్పుడు పంద్రెండు తడవలు దండెత్తివచ్చి భారతదేశమున గజ్నిమహమ్మదను తురుష్కుఁడు చేసిన రాక్షసకృత్యములను వృద్ధస్త్రీల వలన నాలకించి భారతరమణీమణు "లభిమానహీను లగు భీమజయచంద్రులు నాశమై పోదురు గాక" యని శపింప సాగిరి. మొత్తము మీఁద నత్తురుష్కుని రాకవిని భారతీయు లాబాలగోపాలమును జాలఁ గలవరం పడసాగిరి.

కొందఱు రాజులకు భీమజయచంద్రులపైఁ జాల నాగ్రహము వచ్చెను. వారియందెల్లఁ జిత్తూరు దుర్గాధీశ్వరుం డగు సమరసింహుఁడు ముఖ్యుఁడు. అతఁడును మఱికొందఱు నీ యకృత్యముకొఱకు భీమచంద్రులకుఁ దగిన శిక్ష సేయ వలయు నని పృథివీరాజునకు సాయముగా వచ్చిరి. యుక్తసమయమున నుభయపక్షములకును యుద్ధము సాఁగెను. స్థలసంకోచమువలన నే మీ యుద్ధమును విపులముగ వర్ణింపఁ జాలము. చాల ఘోరముగ జరిగెను. కోపకుఁ శాపము భీమజయచంద్రులకుఁ బరాజయము తప్పినది కాదు. వారు పాఱిపోయిరి. శహాబుద్దీనుగోరీ పృథివీరాజుచేఁ జెఱపెట్టఁ బడియెను.

ఈ వార్త నిముసములో దేశ మంతయు వ్యాపించి దేశీయుల నెల్లర నానందసాగరమున నోలలాడించెను. వారు కేవల మా యనిందితానందము ననుభవించుచు నూరకుండ లేదు. కొంద "ఱీ మానవాధములకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్త మైన" దనిరి. మఱికొందఱు "శాయ్య పోఁడిపోవునా"? యనిరి. ఇఁక నొక కొందఱు "తుచ్ఛు లగు భీమజయచంద్రులను గూడఁ జెఱపెట్టుట లగ్గ"నిరి. వేఱొక కొందఱు

“ముం దీ తురుష్కాధముని సంహరించి వేయ వలె” ననిరి. అందఱును బృథివీరాయనిఁ, దత్పక్షమునఁ బనిచేసిన వారిని మిగులఁ గొనియాడిరి.

పిదపఁ బృథివీరాయఁడు చెఱపెట్టఁబడిన గోరిని వెంట నిడు కొని, ఆ మహాయుద్ధమున నత్యద్భుతముగఁ బోరిన సమరసింహాది వీరులను గూడుకొని మహా వైభవముతో ఢిల్లీపట్టణము ప్రవేశించెను. పౌరు లెల్లరు నెదురుగఁ జని సగౌరవముగ వారినిఁ బురప్రవేశము సేయించిరి. పౌరకాంతలు సౌధోపరిభాగముల నుండి పుష్పవర్షమును గురిసి వారి యానందమును బ్రవృద్ధము గావించిరి.

పృథివీరాజు నాఁడు కొలువుదీర్చి పౌరుల నెల్లరను దగునట్లు లాలించెను. సైనికులకు వారివారి కర్హము లగు బహుమతుల నొసం గెను. సేనానాయకులను, గుఱ్ఱములు, ఏనుఁగులు, జాగీరులు, ఖడ్గ ములు మున్నగు పసదనముల నొసంగి గౌరవించెను. సాయము వచ్చిన సమరసింహుఁడు మున్నగు రాజులను జయ మంతయు మీదే యని కొనియాడి చాల బహూకరించెను. నాఁటి కొలువుకూటము వివిధము లగు నత్తరు సువాసనలచే మిక్కుల గుబాళించెను. దేశ సం దంతట నొక్క మహానంద తరంగము వీచెను.

ఇట్లు కొన్ని దినములు గడచిపోయిన పిదపఁ గారాబద్ధుం డగు గోరీ తా “నజ్ఞానము వలన భీము జయచంద్రుల పక్షమునఁ బోరాడితి” ననియు, “నీ ప్రథమాపరాధమును సైచి విడిచి పుచ్చ వలె” ననియుఁ బ్రార్థనాపూర్వకముగఁ బృథ్వీరాజునకుఁ దెలియఁ జేసెను. దానిపైఁ బృథివీరాజు సమక్షమున మాట లాడుటకు గోరీ కవకాశ మొసంగెను. పిదప నిరువురకు నేమి సంభాషణము

ఈ రెండు దండయాత్రల యందును గోరీ కసంఖ్యాధననష్టము, నమితబలనష్టమును గూడఁ గలిగెను. మానసష్టము ప్రప్రథమమునందే కలిగెను. గాని ధైర్యనష్టము మాత్ర మెంత మాత్రమును గలుగలేదు. కావున నాతఁ డెట్లయినఁ బృథివీరాయని జయించి భారతదేశమునఁ దురుష్కసామ్రాజ్యమును స్థాపింపవలె నని దృఢదీక్షను దాల్చెను. ఆ యభిప్రాయముతో నాతఁడు భారతదేశాధీశ్వరుల రహస్యములను దెలిసికొనుటకును, వీలయినపుడు వారిలో వారికి నంతఃకలహములు గలిగించుటకును, బైరాగి, గోసాయి మున్నగు వేషములతోఁ దన చారులను నియమించెను.

ఏమో సాయము సేయు నని కొండంత యాశపడి తీసికొని వచ్చిన గోరీ యిప్లేడు పర్యాయములు పరాజయము నంది నెత్తిపై ముసుఁగు వైచుకొని పోవుటచే భీమజయచంద్రులు కొంతకాలము వఱకు యుద్ధమును మానియుండఁ దలఁచుకొనిరి. కాని తనకును, బృథివీరాజునకును సార్వభౌమాధికారమును గుఱించి వివాదము గలిగి యున్నందునఁ దానే సార్వభౌముఁడ నని ప్రకటించుటకు జయచంద్రుఁడు రాజసూయయాగము సేయ సంకల్పించుకొనియెను. మఱియు, నా యాగమునందే తన కూఁతురు సంయుక్తకు స్వయంవరము సేయవలయు నని గూడ నిశ్చయించుకొనియెను.

యుక్తసమయమున రాజసూయయాగమునకు వలయు సాధనసామగ్రి యంతయు సమకూర్పఁబడెను. చుట్టములు, పక్కములు, సామంతులు, స్నేహితులు, నాశ్రితులు మున్నగు వా రెల్లరును జనుదెంచిరి. వేదవేదాంగములయం దసామాన్యు లని విఖ్యాతి వడసి జయగంటలం గట్టుకొనిన విద్వచ్ఛ్రోత్రియులు లనేకు లాహూతులై

పృథివీరాజు

కడపటి భారతసార్వభౌముఁడు

జరిగెనో, గోరీ ప్రార్థనము మీఁదఁ బృథివీరాజున కేమి తోఁచెనో తెలియదు; గాని యాతఁ డెనిమిది వేల గుఱ్ఱమ్ములను దీసికొని గోరీని విడిచి పెట్టెను. బ్రతుకు జీవుఁడా యని గోరీ స్వదేశమునకుఁ బోయెను.

ఇటుఁ జేఁ జిక్కిన వైరి, నిట్లు విడిచిపుచ్చుట నీతియా యను నొక సందేహము గలుగుచున్నది. రాజ్యతంత్ర విశారదులు దీని కేమి ప్రత్యుత్తరము చెప్పెదరో తెలియదు. పృథివీరాజు పొర బడె నేమో యనుటకు మఱియొకప్పుడు "సముద్రశిఖర" మను పట్ట ణమునకుఁ బోయి వచ్చుచు మఱల శహాబుద్దీను గోరచేత నే యెదిరిం పఁబడి, యా యుద్ధమున లబ్ధవిజయుం డగుటయు గాక, గోరీనిఁ జెఱపట్టియు నసంఖ్యధనమును దీసికొని మఱల వానిని విడిచిపెట్టెను. అంతటితో నూరకుండక యిట్లే యా గోరీవలన నింక నైదు తడవలు మోసపోఁబడి వానినిఁ జెఱపట్టియు విడిచిపెట్టెను. గోరీవలన నన్ని తడవలు నసంఖ్యధనరాశులను గైకొనుట మాకుసమ్మతమే; గాని కరు ణించి విడిచిన కొలఁదిఁ దిరుగఁ బడు వానిని విడుచుటను గుఱించియే సందేహము. అట్టివానివలన ధనము గైకొనుటయే నీతి యగునా? దీన ముగఁ బ్రార్థించినపుడు విడుచుట ధర్మ మందురేని నా విషయమున నేము మాట్లాడఁ జాలము; గాని సందిగ్ధము లగు రాజకీయ విషయ ముల యం దట్టి ధర్మమును బాటించుట లగ్గని మే మంగీకరింపఁ జాలము. ఏడు పర్యాయములును గూడ గోరీని విడుచుటలోఁ బృథి వీరాయని యాస్థానమున నున్న మంత్రి మున్నగు రాజ్యతంత్రధురీ ణుల యభిప్రాయము లెట్లుండెనో చరిత్రములవలనఁ దెలిసికొనఁ జాలము.

వచ్చి చేరిరి. పట్టణ మంతయు జనసంకులమై పోయెను. ముహూర్తము సమీపించెను. మంగళస్నానము గావించి ధర్మపత్నీద్వితీయుఁడై బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుల వేదఘోషములతో మిళితములై సామంతాదుల జయఘోషములు బ్రహ్మాండ మంతయుఁ బ్రతిధ్వను లీనుచుండ జయచంద్రుఁడు యజ్ఞశాలను సమీపించెను. కాని యిది యంతయుఁ దన చారుల మూలమున నెఱింగి, పృథివీరాజుఁ డా యాగమున కంతరాయము గలిగింపఁ దలఁచి జయచంద్రుని సన్నిహితజ్ఞాతి నొకనిం జంపి యా వార్త నాయజ్ఞశాల చెంతఁ బ్రకటన సేయించెను.

పృథివీరాజు, సన్నిహితజ్ఞాతినిఁ జంపి జయచంద్రుని యాగమునకు విఘాతము గలిగించుటఁ జూడ మాకుఁ జాల నాశ్చర్యమును గొలుపుచున్నది. ఇట్లు వ్రాయుటకుఁ జరిత్రకారుల కేమి యాధారము లున్నవో తెలియదు. మే మిది కేవల మబద్ధమని చెప్పుటకు సాహసింప లేము; గాని, యనేకపర్యాయములు తన ధాటి కోర్వఁజాలక పాఱిపోయిన జయచంద్రుని యాగమును భగ్నము సేయఁ బృథ్వీరా జిట్టి నీచపుఁబని కొడిగట్టుట కవసర మేమి వచ్చెనో యూహింపఁ జాలకున్నారము. రాజుల నందఱను జయించి, యెల్లరిచేఁ గప్పములను గొనిగదా రాజసూయము సేయవలసినది? జయచంద్రుఁ డట్టి ప్రయత్నము లేవియుఁ జేసినట్లు కాన్పింపదు. జయచంద్రుని రాజసూయమును విచ్ఛిన్నము సేయుటకుఁ, బృథివీరాజు తనయఖండదోర్వీర్యము వలనను బూనుకొనవచ్చును. పూర్వవైరమును బురస్కరించుకొనియు సిద్ధపడ వచ్చును. కాని యుద్ధము చేసి దానిని ధ్వంసము సేయవలయునే గాని మానాభిమానములు లేని సామాన్యజనులు చేయు నిట్టి కృత్యమును జేయుట పృథివీరాజునకుఁ గలంకకారణ మని నిస్సందేహముగఁ జెప్పవచ్చును. లోకములోఁ

థమ శత్రువుల యింట వివాహాదిశుభకార్యములు జరుగునపు డోర్వలేని వారు కొంద ఱాశౌచమును బట్టుచు నెల్లరకును దెలియు నట్లు ప్రతిస్థలమునందును జాటిచెప్పుచును, గందపుఁబొట్లు పెట్టుకొనియును, దొంగవార్తల నంపుచును గార్యవిఘ్నమును గలిగించుట గలదు. కాని యట్టి పని పృథివీరాయని యంతవానికిఁ జేయఁ దగినదియా ?

ఎట్లయినను జయచంద్రుని యాగము విచ్ఛిన్నమై పోయినది. ఈ పరాభవబాణము జయచంద్రుని నల్లగుండెకుఁ దీవ్రముగఁ నాటెను. నుఱల జయచంద్రుఁడు పృథివీరాజుపైఁ గత్తి కట్టునని ప్రజలు తలంచిరి. సైనికులు దిల్లీయజమీరుదండులఁపై గత్తులు నూరసాగిరి. ఈ తడవ మా ప్రతాపముఁ జూడుఁ డని క్రొత్తయోధులు మిత్రుల చెంతఁ బ్రగల్భములు కొట్ట సాగిరి. కాని జయచంద్రుఁడు యుద్ధము మాటఁ దలపెట్ట లేదు. అతఁడు యాగము విచ్ఛిన్నమై పోయినను కూఁతురు స్వయంవరమును మానఁ దలంప లేదు. మఱియొక సుముహూర్తమున నది యథాప్రకారముగ జరుపునట్లు చాటించెను.

సంయుక్తాస్వయంవరదినము సమీపించెను. దేశదేశములనుండి యందగాండ్రమని పిఱ్ఱవీఁగు రాజపుత్రు లనేకులు మహేంద్రవైభవములతో వచ్చి చేరిరి. జయచంద్రుఁ డందఱకును స్వాగత మొసంగి యర్హనివేశనముల విడియించెను. కన్యాకుబ్జపౌరు లెల్లరును పూర్వపుఁ గల్లోలములను మఱచి మహోత్సాహముతో నుండిరి. పట్టణ మంతయు స్వర్గమువలె దేదీప్యమానమై జనసంకులమై పోయెను. పరస్పర విరోధు లగుటంజేసి జయచంద్రుఁడు పృథివీరాజును బిలువలే దని గాని, పృథివీరాజు రాలే దని గాని మేము వ్రాయ వలసిన పని లేదు.

ఒకనాఁడు శుభముహూర్తమున స్వయంవరసభ కూర్పఁబడి యెను. రాజపుత్రు లెల్లరును గంభీరవేషములను ధరించి ప్రత్యేక స్థలమునందలి యున్నతాసనములపై సదర్పముగఁ గూర్చుండి యుండిరి. బంధుగులు, స్నేహితులు, ప్రేక్షకులు మున్నగు వారు నిర్దిష్ట స్థలములయం దాసీనులైరి. జయచంద్రుఁడు పృథివీరాజు నెడలఁ దనకుఁ గల వైర మంతయుఁ దీఱిపోవునట్లాతని ప్రతిమ యొకటి చేయించి దానిని "ఢిల్లీశ్వరుఁడు నా ద్వారపాలకునితోఁ గుల్యుఁ" డను భావముతో ద్వారమున నిలిపెను. అది చూచి సభ్యు లనేకవిధభావనలకు లోనైరి. కాని యెవరును మాట్లాడ లేదు. అంతటను గాంభీర్యము విరాజమాన మగుచుండెను.

అంతఁ బుష్పమాలికను జేఁబూని సఖీజనములు వెంటరా రూపొందిన సౌందర్యాధిదేవతవలె సంయుక్త సభాస్థలమునకు వచ్చెను. నవలావణ్యవతియై కుసుమమాలికను జేఁబూని గంధర్వ రమణివలె నున్న సంయుక్త నారసి రాజపుత్రు లెల్లరును ముగ్ధులైపోయిరి. ప్రతిరాజపుత్రుఁడును సంయుక్త తప్పకుండఁ దన్నే వరించు నని గంపెఁడాశ పెట్టుకొని యుండెను. ఇందఱు రాజ పుత్రులలో నీ బంగరుబొమ్మ నలంకరింపఁ గల రాజమణి యెవఁడా యని ప్రేక్షకు లెల్లరు నాలోచనాధీనులై యుండిరి. జయచంద్రుఁ డును డోలాయమానహృదయుఁ డయ్యెను. శుద్ధాంతజనము గూడ నట్లే యుండెను. అంత రాజవర్ణనము సేయుటకు నియుక్త యగు చేటి యొక రాకుమారుని చెంతకుఁ దీసికొని పోవుటకు సంయుక్త చేయి పట్టుకొనియెను. అప్పుడు సంయుక్త హృదయమున నొక్క మాఱు మాధుర్యప్రవాహము వెల్లివిరిసిపోయెను. కాని వెంటనే తెప్పరిలి సంయుక్త చేటిచేయి విడిపించుకొని ముదపుటేనుఁగు గున్న

నోశ గంభీరగమనమునఁ బోయి ద్వారపాలకుని స్థలమునం దున్న పృథివీరాయుని ప్రతిమ మెడలోఁ గుసుమదామమును గీలించెను.

వెంటనే సభయం దంతట నొక గొప్ప కోలాహలము ప్రారంభ మయ్యెను. అందఱు ననేకవిధములఁ జెప్పుకొన సాగిరి. సంయుక్త యా కోలాహలము నేమియు లక్ష్యము సేయక తిన్నగ శుద్ధాంతమునకుఁ బోయెను. స్వయంవర మిట్లగు నని యెవ్వరు ననుకొన లేదు. సంయుక్తతల్లి మందహాసవదనారవిందయై తన యల్లుఁడే రాజకుమారుఁడో తెలిసికొన నువ్విళ్లూరుచుఁ గన్నులు సంయుక్తమీఁదనే పెట్టుకొని యుండెను. తక్కిన స్త్రీ లెల్లరును గరకంకణములైన ధ్వనిచేయకుండఁ బుత్తడిబొమ్మలవలె నిలిచి యుండిరి. జయచంద్రుఁడు భాసరహితము లగు చూపులతో రాజపుత్రుల నెల్లరును గలయఁ జూచుచుండెను. పాపము వారి యాశ లన్నియు నిట్లు భగ్నములై పోయెను. ఎల్లరును దెల్లవోయిరి. జయచంద్రుఁడు మహోగ్రుఁడై మండిపడుచు "దుశ్శీల యగు దీనినిఁ గారాగారమున బంధింపుఁ డని యఱచి లోనికిఁ బోయెను. పాప మాతని కంతకంటె నవమానకరం బేమి యున్నది? రూపరాశియగు సంయుక్త కొఱకుఁ బుట్టెఁ డాశతో వచ్చి, యామె స్వయంవర సభలోఁ బ్రవేశించినపు డనేకవిధము లగు శృంగారచేష్టలను గావించిన రాజకుమారు లెల్లరును నిర్విణ్ణులై, నిరాశాసంతప్త చిత్తులై వెడలి పోయిరి. ప్రేక్షకు లనేక విధములఁ జెప్పుకొనుచు నాస్థలము విడిచి పోయిరి. లోకుల నెవ రేమి సేయఁ గలరు!

సంయుక్త యట్లు రాణివాసమునకుఁ బోయినపిదప శుద్ధాంత జన మంతయు వచ్చి యామెను జుట్టుకొనియెను. ఆమెను గొందఱు కసరుకొనిరి. కొందఱు నీ కిట్టిది తగ దనిరి. కొంద ఱిది యేమి

చిత్రమే యని సన్నసన్నముగఁ జెప్పసాగిరి. కొందఱు కోపపడిరి. ఆమెను హద్దుమీఱి చీవాట్లు పెట్టుటలోఁ గొందఱి కంఠములు బొంగురువోయెను. ఎవ్వరును రాజపుత్రిక యని సందేహింప లేదు. ఎవరికిఁ దోఁచి నట్లు వారు నిందించిరి. బుగ్గలపైఁ బొడిచిరి. సిగ్గు లేని దానా! యని యెత్తిపొడిచిరి. అందఱికంటె నధికముగఁ బుత్రికాప్రేమను దిగమ్రింగి యామె తల్లిమండిపడియెను. కాని సంయుక్త యేమియు మాట్లాడ లేదు. మఱల గుసగుసలు మెండయ్యెను. రుసరుసలు ప్రబలెను. సంయుక్త యేరికిని జవాబు చెప్పలేదు. మొగ మెత్తి యేరినిఁ జూడలేదు.

కాలరుద్రునివలె గర్జించుచు నంతలో జయచంద్రుఁడచ్చటకు వచ్చి సంయుక్తపైఁ జాలఁ గోపపడియెను. నీకిట్టి బుద్ధి యేల పుట్టె ననియెను. సతి పోయెనా యని కసరుకొనియెను. నా గౌరవ మంతయు మంటఁ గలిపితి వని తహతహ పడియెను. చూడు మేమి చేసెదనో యని పండ్లు పిండిచేసికొనియెను. పాపము కోపభరమ్మున జయచంద్రుని శరీర మాపాదమస్తకము వడఁకిపోయెను; గాని సంయుక్త యేమియుఁ జలింపలేదు. అప్పుడు గూడఁ దన వరాలనోట మాట్లాడ లేదు. సంయుక్త మౌనమువలన జయచంద్రుని క్రోధము మఱింత వృద్ధి యయ్యెను. వెంటనే యాతఁ “డీ తుచ్ఛురాలినిఁ గైదులోఁ బడవేయుఁ” డని యఱచెను.

ఆ మాటయే రెట్టించి రెట్టించి పలుకుటవలన నది నిశ్చయమై నదియే యని భావించి చెలికత్తెలు సంయుక్త చేయి పట్టుకొనిరి. అంత జయచంద్రుఁడు ముందు బయలుదేరి కారాగారము దెస దారి తీసెను. అప్పుడైనను సంయుక్త చలింపలేదు. వెంటనే యా

క్రొత్త పెండ్లికూఁతురు ఖైదులో బంధింపఁ బడియెను. అప్పటి స్త్రీలలో నామె స్థితి నారసి "పాప మయ్యో" యని వగచిన వా రొక్కరును లేరు. ఆహా! పెండ్లికూఁతు రని సకలోపచారములును జేయవలసిన యీ స్త్రీసంఘ మప్పు డామెయెడల నెంత కాఠిన్యము వహించెను!

చుట్టములు గాని పక్కములు గాని తలిదండ్రులు గాని సంయుక్త భావ మేమో గ్రహింపఁ గలిగి రని చెప్పుటకు వీలులేదు. చిన్నతనమునుండియుఁ బెంచి పెద్దచేసిన దాదులును, నరమర యన నెట్టిదో యెఱుంగక చిన్నప్పటినుండియుఁ గలసిమెలసి తిరుగు చెలికత్తెలును గూడ గ్రహించిరో లేదో వారికే యెఱుక. చేష్టలను బట్టి గ్రహించిన వారు లే రనియే చెప్పవచ్చును. అయినను దలిదండ్రులకును, జుట్ట పక్కములకును, జెలికత్తెలకును గూడ వ్యతిరేకముగఁ బ్రవర్తించి కారాబద్ధ యైన సంయుక్త మింకేమి చేయఁ దలఁచి కొనినదో?

అటఁ బృథ్వీరాజు, తన యెడల జయచంద్రుఁడు గావించిన కృత్యమును విని మండిపోయెను; గాని సంయుక్త గావించినది విని వెంటనే పొంగిపోయెను. "జయచంద్రుఁ డంతటి సభలో నాకుఁ గావించిన యగౌరవమునకు నే నచ్చటకుఁ బోకుండఁగనే ప్రతీకారము జరిగి పోయినది. అల్లారుముద్దుగఁ బెంచుకొనిన యాతని గాదిలికూఁతురే తత్క్షణ మా దుశ్శీలుని మానమును దగ్ధము గావించివైచినది. ఆహా! సంయుక్త యెట్టి సుగుణమణి!" యని యాతఁ డామె ధైర్యసాహసాదులకు మెచ్చుకొనియెను; గాని యనుంగుబిడ్డయై యుండియుఁ దన గౌరవమును మంటఁగలుపుటచేఁ గోపోద్దీపితుఁడై

స్వాభిమానియగు జయచంద్రుఁడు, సంయుక్తను, సభలోఁ బలికినట్లు కారాగారమున బంధింపక మానఁ డనియు, సహింపరాని బాధలు పెట్టక మానఁ డనియు నిశ్చయించుకొని, ప్రాణములమీఁదఁ గూడ నాశవదలుకొని తన గౌరవమునకుఁ గళంక మొదవకుండఁ గాపాడిన యా కన్యాతిలకము నుద్ధరింపకున్నను, దనయెడల నతినీచముగఁ బ్రవర్తించిన జయచంద్రుని శిక్షింపకున్నను, దన ప్రాభవమునకును బౌరుషమునకును గళంకము గలుగక మాన దని తలంచి, ముఖ్యముగా సంయుక్త ప్రేమ త్వరపెట్ట వెంటనే ప్రయాణభేరీని మ్రోయించి యాకస్మికముగాఁ గన్యాకుబ్జనగర సమీపమున విడిసెను.

ఈ సమాచారము విని కన్యాకుబ్జపౌరులు చాలఁ దల్లడిల్లిరి. జయచంద్రుని కోపాగ్ని మఱింత వృద్ధి యయ్యెను. అక్కఱతోన నాతఁడు వెంటనే తన సైన్యమునందుఁ జక్కని వ్యవస్థ నేర్పఱచి సంయుక్త యున్న కారాగారమును గుఱించి స్వయముగఁ జాల జాగ్రత్త పుచ్చుకొనసాగెను. పన్నటనాఁట నుండియుఁ జెలికత్తెలై యుండియుఁ జెఱసాలను గాపాడు స్త్రీలు పాపము ముద్దరాలగు సంయుక్త యెడలఁ జాలఁ గాఠిన్యమును జూపఁ దొడఁగిరి. "పృథ్వీరాజు వచ్చెనని నీవు మురియ నక్కఱలేదు. ఆతఁడు ప్రాణములతోఁ బోవునపుడు చూతములే" యని వారపుడపుడు సంయుక్తను మర్మోద్ఘాటనము సేయ సాగిరి. కాని సంయుక్త యప్పుడు గూడ నేమియు మాట్లాడ లేదు. మనమున నించుకేనియు జంకు వహింపలేదు. పయింబయిఁ బృథివీరాజు రాక నాలకించిన నాఁటఁగోలె నామె మఱింత గాంభీర్యమును దాల్చెను. ఈ లక్షణములను జూచి యెల్లరు నామెకు మతిపోయిన దని తలంచిరి.

నాఁటి రాత్రి యిరుతెగలవారును సమరసన్నాహములలోఁ బ్రవేశించిరి. జయచంద్రుఁడు పృథివీరాజు నెదిరించుటకుఁ గహారకంఠీరుఁడను సేనాధీశుని యాధిపత్యముక్రింద మూఁడు వేల సైన్యము నేర్పాటు గావించి యుంచి దుర్గమునందుఁ జాలఁ గట్టుదిట్టములు గావించెను. బురుజు లన్నియు ఫిరంగీలతో నింపివేయించెను. ప్రాకారములయం దెల్లయెడల సైనికులను నిలిపెను. కొందఱు సేనాధిపతులు కోటలోపలను వెలుపలను నిలిపిన సైనికులను బరీక్షించుట కాయంధకారపరీత మగు నిశీథసమయమున నశ్వారూఢులై పటాక్షేపముతో నటునిటు సంచరింప సాగిరి.

సంయుక్త కీ సంగతి యెట్లో తెలియ వచ్చెను. వెంటనే సంయుక్తయు నిరువురు చెలికత్తెలును బురుష వేషములను దాల్చి గుఱ్ఱముల నెక్కి సేనాపరీక్ష గావించు సేనానులవలె నటించుచు దుర్గమును దాఁటి పృథివీరాయని సేనానివేశము దెసకు గుఱ్ఱముల నుదాయించిరి. కాని వారి నెవ్వరును జూచి యుండలేదు. చెఱసాలలో దాసీలు సంయుక్తకుఁ గలిగించిన వన్నియుఁ దమపై రాజునకు విశ్వాసము గలుగుటకై కల్పించిన కృత్రిమబాధలే కాఁబోలు! ఔరా! స్త్రీల చాతుర్యము! పృథివీరాజు సంయుక్త రాక కెంతయు నలరి, యామె సాహసము నెంతయు మెచ్చుకొని యామె నప్పుడే గాంధర్వ విధిం బరిణయ మయ్యెను.

ఈ వివాహవిధానము భారతధర్మశాస్త్రమునకుఁ గేవలము వ్యతిరేకముగ నున్నది. పృథివీరాజజయచంద్రు లక్కచెల్లెండ్ర కుమారు లగుటంజేసి సంయుక్త పృథివీరాజునకుఁ గూఁతురు. ఇట్టి సంబంధమును భారతీయుఁ డైన వాఁ డెవ్వఁడును జేసికొనక పోవు

టయే గాక యిట్టిది జరిగె నని వినినచోఁ జాలఁ గంటగించుకొన కుండ నుండఁ జాలఁడు. అట్టి యెడల సంయుక్త పృథివీరాయనిఁ బ్రేమించుటయుఁ నాతఁ డామె ప్రేమ నంగీకరించుటయుఁ జూడఁ జాల నాశ్చర్యముగ నున్నది. అప్పటి వా రెవరైన దీనిని గురించి యాక్షేపణలు సేసిరో లేదో చెప్పుటకుఁ జరిత్రములయం దాధార ములు కాన్పింపవు. చరిత్రకారులు గూడ దానిని జాఱవిడిచిరే గాని యాక్షేపించి యుండలేదు. ఇట్టి వివాహములు భారతీయేతరుల యందు జరుగుచున్నట్లు విందుము. భారతధర్మశాస్త్రమునందుఁ గొన్ని వావులును, విశేషించి కొందఱు బంధువుల కన్యకలును వివా హములయందు స్వీకర్తవ్యలు గా రని నిషేధము లేర్పడి యున్నవి. మేనత్తకమును జేసికొనుటకుఁ గూడఁ గొంద ఱంగీకరింపరు. భార తీయ వివాహములలో శాస్త్రమునకును, లోకమునకును గూడ విరు ద్ధముగ జరిగినది సుప్రసిద్ధ మగు ద్రౌపదీపరిణయ మొకటి కాన్పించు చున్నది. అయినను దానిఁ గొన్ని కారణములు సూపి వ్యాసభగ వానుఁడు విశేషవిధిగా సమర్థించి యున్నాఁడు. ఈ సంయుక్తాపరి ణయమును గూడ నెవ రైనఁ గారణములు సూపి విశేషవిధిగా సమ ర్థింపఁగలరా? దీనినిఁ గేవలాక్రమవివాహములలోఁ బరిగణించుటకు మా కనుజ్ఞ నొసంగెదరా?

సంయుక్తరాకయు, నీ వివాహవృత్తాంతమును గూడ సంయుక్త చెలికత్తెలకుఁ దక్క దిల్లీసేనాని వేళమున నైత మేరికినిఁ దెలియదు. కాని కొంత తడవున కెట్లో సంయుక్త సఖీసమేతయై చెఱనుండి తప్పించుకొని పృథివీరాయనిఁ జేరె నని జయచంద్రునకుఁ దెలియవచ్చెను. అప్పు డాతనికిఁ గలిగిన కోపమును,దుర్గమునం దంత టను బొడమిన కలవరమును మేము వివరముగ వర్ణింపఁ జాలము.

వెంటనే జయచంద్రుని యనుజ్ఞ నంది సంయుక్తాపృథివీరాయలం బట్టి తెచ్చుటకుఁ గహారకంఠీరవుఁడు తన మూఁడువేలసైన్యముతో రహస్యముగ బయలుదేరెను.

కాని, యంతకుము న్నిట్టిది సంభవింపవచ్చు నని కన్యాకుబ్జనగరమునకును, దన శిబిరములకును నడుమఁగల యంధకారపరీత మగు విశాలప్రదేశమునఁ బృథివీరాజు తనే భటుల నటనట నుంచుటంజేసి కహారకంఠీరుని రహస్యము దాఁగినది కాదు. ఢిల్లీభటులు వారినిఁ జూచుటతోడనే సంకేతానుసారముగఁ గాహళముల నూఁదిరి. దిక్కుహరములు ముఖరితములు సేయు నా కాకాధ్వనుల నాలకించి యంతకుముందే సమరసన్నాహములలో నున్న ఢిల్లీసైనికులు బారులు దీరి ముందునకు నడచిరి. దాని కాతతాయి యను నతఁడు నాయకుఁడై యుండెను. పృథివీరాజు గూడ సంయుక్త చెంత సెలవు గైకొని హరహరా! యని యుద్ధరంగమున కురికెను.

అంత భేరీభాంకరణంబులును సింహనాదంబులును మిన్నుముట్ట యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. వీరు కాల్బంటులు, వీరు రాహుత్తులు నను భేదము లెక్కసేయక సంకులసమరము ప్రారంభించిరి. మత్తగజములు నడగొండలవలె ఘీంకారములు సేయుచు నెదుటి వారి నెల్లరినిఁ ద్రొక్కి చంపుచుండెను. ఎందఱో యోధుల యుత్తమాంగములు బంతులవలె నెగిరిపోవుచుండెను.

అప్పుడు కహారకంఠీరవుఁడు, నాతతాయియు ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ దలపడిరి. నాగాయతబలులును, బరస్పరమును దుల్యులు నగు వారి పోరెంతయు ఘోరం బయ్యె, నెంతో దర్శనీయముగ నుండెను. వారి భ్రూభంగములును, సింహనాదములును, బరివర్తనములును,

లంఘనములును, బంతములును, మిగుల హృదయంగమములై యుండెను. అంతకంతకు వారికి శౌర్య మెక్కుడయ్యెను. ఆ సందర్భమున నతి లాఘవముగ నాతతాయినిఁ దన ఖడ్గభుజంగికి బలియిచ్చి కహారకంఠీరుఁడు విజయానందంబునఁ బేర్చి యార్చుచు ఢిల్లీసైన్యము నుసుమాడఁ జొచ్చెను.

అంతఁ దమ నాయకుని పాటును, బరనాయకుని పోటును జూచి రిచ్చవడి ఢిల్లీసైనికులు వెన్నిచ్చి పాఱిపోఁ జొచ్చిరి. అది చూచి సహింపఁ జాలక పృథ్వీరాజు తన సైనికుల నోడకుఁ డోడకుఁ డని హెచ్చరించుచుఁ జిచ్చఱ పిడుగువలెఁ గహారకంఠీరుని పై కుఱికెను. వా రిరువురు నట్లు చాలఁ గాలము పోరిన పిదపఁ బృథ్వీరాజు హుంకరించి తనఖడ్గమును గహారకంఠీరునిపై విసరెను. కాని యా వేటు తప్పిపోయెను. మఱలఁ బృథ్వీరాజు సన్నద్ధుం డగు నంతలోఁ గహారకంఠీరుఁడు విజృంభించి ఢిల్లీశ్వరునిపైఁ జంద్రహాస మెత్తెను. ఒక్క రెప్పపాటు కాలములోఁ బృథ్వీరాయని శిరస్సా సంగ్రామరంగమునం బడి పొర్లుచుండ వలసినదయే; గాని యంతలో వెనుకనుండి యొకవీరుఁడు సనుదెంచి కహారకంఠీరునిఁ బరలోకమున కంపివైచెను. ఢిల్లీశ్వరున కపాయము తప్పి పోయెను.

ఆకస్మికముగాఁ గహారకంఠీరుఁడు కూలుటచే రిచ్చవడి ఢిల్లీశ్వరుఁ డెదుట నున్న వీరునిఁ జూచి యాశ్చర్యపడెను. అది చూచి యా వీరుఁడు "రాజా! ఆశ్చర్యమున కిది సమయము గాదు. ముందున కుఱుకుము. అహితుల నఱకు" మని హెచ్చరించుచుఁ గన్యాకుబ్జసైనికులపైఁబడి యద్భుతముగ వీరవిహారము సేయఁ దొడఁగెను. అప్పటికినిఁ బృథ్వీరా జాతనిం గుర్తింపఁ జాలకపోయెను. అయిన నిప్పు డాతనిం గుఱించి యోచించుచుం గూరుచుండిన ముప్పు

వాటిల్లు నని తలంచి యాతని వెంటనే వైరివీరుల నురుమాడఁ జొచ్చెను. ఇది చూచి ఢిల్లీసైనికులు మఱింత యుత్సాహముతోఁ బోరసాగిరి

క్రొత్తవీరుని ఖడ్గమునకును, ఢిల్లీశ్వరుని చంద్రహాసమునకును వైరియోధు లెందఱు బలి యైరో లెక్క లేదు. ఒక నిముసములోఁ గహారగంభీరుఁడు కూలిన వార్త యెల్లెడను వ్యాపించెను. ఇది వినియుఁ క్రొత్తవీరుని యాద్ధత్యమునకును, ఢిల్లీశ్వరుని ధాటికి నోర్వఁ జాలకయుఁ, దమ వారు స్వల్పముగను, బరు లధికముగను నుండుటం జూచియు నిఁకఁ గార్యము లే దని జయచంద్రుని భటులు వెన్నిచ్చి పాఱఁదొడంగిరి. అయినను విడువక పృథివీరాజు వాతని భటులు గన్యాకుబ్జయోధులను దఱిమి తఱిమి కసిమసంగఁ జొచ్చిరి. అపుడు క్రొత్తయోధుఁడు దయార్ద్రహృదయుఁడై "రాజా ! నీకు విజయము లభించె; పాఱుఁబోతులఁ జెనకకు" మని యెలిగెత్తి పిలిచెను. అది విని యాతనిపైఁ గల సాద్యస్కం బగు గౌరవము వలన మాఱువలుకక నోడి సేనలను మఱలించుకొని పృథివీరా జాతనితోఁ గూడ శిబిరముఁ జేరెను.

శిబిరముఁ జేరిన పిదపఁ గూడఁ బృథివీరాజు క్రొత్తవీరుని గుఱుతింప లేకపోయెను. ముఖమునఁ బొంగి పొరలి పోవుచున్న లావణ్యమును, విశాలనయనములయం దుచ్ఛలితం బగుచున్న తారళ్యమును, గలికిపలుకులయం దుత్తరంగిత మగుచున్న మాధుర్యమును జూచి యరసాక్కి పృథివీరాజు మున్నెప్పుడో యొకప్పు డాతనితోఁ జాలఁదడవు మాట్లాడి యున్న ట్లనుమానించుచు నడుగుట గౌరవము కా దనియుఁ గొంత తడ వేదో ముచ్చటించుచుఁ గూర్చున్నఁ దెలియక పో దనియుఁ దలంచి యాతని నెదుటఁ గూర్చుండఁ

బెట్టుకొని యాతఁడు తనకుఁ గావించిన మహోపకారమునకుఁ గృతజ్ఞతఁ జూపఁ దొడఁగెను. క్రొత్తవీరుండు నింకను రాజుతన్ను గుఱుతింప లేనందులకు ముసిముసినగవులు నగుచు నెల్లనల్లనఁ దగునట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచుండెను. ఎంతకును రాజు కృతార్థుఁడు కాలేక "నా జ్ఞాపకశక్తి యిట్లు మందమై పోయిన దేల ?" యని చాలఁ దొట్రుపడ సాగెను. ఇఁకఁ దన్నుఁ గుర్తించుట రాజువలనఁ గాదని తలఁచి వీరుఁ డా పటకుటీరమంతయు మెఱసిపోవునట్లు విద్యుత్కటాక్షముల నంతట నొక్కమాఱు నెఱపి మోము వంచి యూరకుండెను. అంత దరహాసితవదనలై సంయుక్త చెలికత్తె లిరువురును మదనుని పూవుటమ్ములవలె క్షణములో వచ్చి వీరుని భుజములపైఁ జేతుల నానుకొని యిరుదెసల నిలుచుండిరి. అప్పుడు రాజుహృదయ మొక్కమాఱు కలఁగి పోయెను. వెంటనే యాతఁడు వీరుని చేయి పట్టుకొని ముఖము దెస గంభీరముగఁ జూచి "సంయుక్తా" యని పిలిచెను.

ఇఁక వీరుఁ డటఁ గూరుచుండఁ జాలక తటాలున రాజు చేయి విడిపించుకొని యడుగులు తడఁబడ శరవేగమున మఱి యొక పటకుటీరములోనికిఁ బోయెను. చెలికత్తె లంత సిగ్గందులకే యని రాజు దెసకుఁ జూచిరి. వెంటనే రాజు "సంయుక్తా" యని పిలుచుచు నామె యున్న పటకుటీరమునకుఁ బోయి యొంత వెనుకకుఁబోఁ బోవుచున్నను వదలక యామె చేయిపట్టుకొని తీసికొని వచ్చి యంకతలమునఁ గూరుచుండఁబెట్టుకొని ప్రియమారఁ గౌఁగిలించికొని మోము ముద్దాడి "దేవీ ! నాఁడు మానము నిలిపితివి. నేఁడు ప్రాణము నిలిపితి"వని యనేకవిధములఁ గొనియాడఁ దొడఁగెను. వీరుఁడు సంయుక్త యని పాఠకుల కిఁకఁ దెలుప నక్కఱ లేదు.

రా జట్లు చేయుటవలన సంయుక్త కెక్కడ లేని సిగ్గును వచ్చెను. పాప మాముద్దరాలి నా లజ్జ యుక్కిరి బిక్కిరి గావించి వైచెను అక్కతన నామె యేమియు మాట్లాడఁజాలక మోమువంచికొని రాజు గాఢాలింగనమునఁ గరఁగిపోవుచుఁ గూరుచుండి యుండెను.

చెఱనుండి తప్పించికొని పురుషవేషముతో నశ్వము నధిరోహించి నిశీథసమయమునఁ గావలివారలను వంచించి వెదకికొనుచు వచ్చి రాయని గాంధర్వవిధిం బరిణయ మైనప్పుడును, మఱలఁ బురుషవేషము దాల్చి పృథివీరాజునిఁ గాపాడి వైరివీరులను వేటాడినప్పుడును లేని యింతటి లజ్జ సంయుక్త కిప్పు డేల? అది యేమో స్త్రీలకే తెలియవలెను. సమయము వచ్చినపుడబల లెంతెంత పనులనైనఁ గావింతురు గాని పిదపఁ బురుషులను జూడవలసి వచ్చినపుడెంతో సిగ్గుపడెదరు. ఇది లోకములో జరుగుచున్న యాచారము. దీనికి హేతు వేమో చెప్పఁజాలము. పురుషు లైనచో నుత్కృష్టకార్యములను నిర్వహించివచ్చి గర్వముగఁ బెద్దపెద్ద సభలలోఁ బ్రగల్భములు గొట్టెదరు. స్త్రీ లట్లేల సిగ్గుపడెదరో? స్త్రీలకు సిగ్గుపడుటయే ప్రగల్భములు కొట్టుట వంటిదా?

ఈ యుద్ధమునఁ బృథివీరాజునకు సంపూర్ణముగ విజయము కలిగెను. అట జయచంద్రుఁడు ఢిల్లీశ్వరుని మీఁదికి మఱల సైన్యము నంపక యాతఁడు కోట ముట్టడించె నేని చూచుకొందమని యూరకుండెను. కాని రాజు మాత్రము దుర్గమును ముట్టడింప లేదు. రాఁదగిన వస్తువు చేఁజిక్కె ననియుఁ గాఁదగిన పని యైపోయిన దనియుఁ దలంచి యూరకుండెనో, తన యెడలను రాజునెడలను జాల నగౌరవమును దిరస్కారమును జూపినను జయచంద్రుఁడు కన్న తండ్రి యగుటచేఁ బుత్రికాసహజ మగు ప్రేమంబునఁ గోటను

ముట్టడింప మాను మని సంయుక్త ప్రార్థించెనో, గాని కన్యాకుబ్జ దుర్గమును బట్టుటకుఁ బ్రయత్నింపక రాజు సైన్యమును మఱలించుకొని సంయుక్తా సమేతుఁడై ఢిల్లీ చేరికొనియెను.

అన్ని యుద్ధములయందును బరాభవమే కలుగుచుండుట వలన జయచంద్రుని యసూయ పెరిగి పోఁజొచ్చెను. కన్నకూఁతురు కూడ శత్రువులలోఁ జేరుటవలన వాతని హృదయము దగ్ధమై పోయెను. అక్కటతన వాతఁడు "ఢిల్లీ యజమాను కన్యాకుబ్జములను బృథివీరాజైన నేలవలెను; నేనైన నేలవలెను; లేదేని మఱియొకఁడేని నేలవలెను. కాని నా కంఠములోఁ బ్రాణము లుండఁగాఁ బృథివీరాజునకు విశ్రాంతి యొదవనీ" నని యాతఁడు చెప్పసాగెను. అట భోలాభీముఁడు కూడ నిట్టి యభిప్రాయమునే గలిగి యుండెను. మఱల నిరువురును గలసి యథాప్రకారముగ యుద్ధప్రయత్నములను జేయసాగిరి.

ఇంతవఱకును జరిగిన యుద్ధములలోఁ బృథివీరాయని సేనాధీశులలో ననేకులు మడిసిరి. అయిన నింకను జాలమంది వీరు లుండుట వలనను, సంయుక్తను దీసికొని వచ్చిన పిదప భోగపరాయణత బలిసి పోవుటవలనను రాజునకా విచారమే లేకపోయెను. కాని మిగిలిన వారిలో గొప్పవాఁడు కయమాషను మంత్రి. ఆతఁడు "ఖటుపురములోని నిధానమును దీసెను. మరుస్థలములోని పిడిహారరాజుం జంపెను. గోరీనిఁ జెఱపట్టెను. బలవంతు లైన తురకరాజులను భారతీయరాజులను జయించెను. అందఱును జహువాణ రాజునకు (పృథివీరాజునకు) భయపడు నట్లు చేసెను. ఆతఁడు పెద్దపులి వలె భయంకరుఁడై తన కీర్తిచే నన్నిదేశములను నింపెను" అట్లున్ని

విధములఁ దనకుఁ గుడిచేయియై యుండినను నొకమాఱు తన భోగ కాంతను గామించె నని పృథివీరా జాతనిఁ జంపించెను.

మిగిలిన వారిలోఁ జాముండరాయఁ డను నాతఁడు గూడఁ జాల గొప్పవాఁడు. అవక్రపరాక్రమశాలి. విశేషించి రాజునకు స్యాలకుఁడు. అన్ని విధముల నీతఁడును గయమాషువలెనే రాజునకుఁ గుడిభుజమై యుండువాఁడు. అయిన నొకప్పు డీతఁడు రాజున కత్యంత ప్రీతిపాత్రమైన యొక యేనుంగును సంహరించినందునఁ గోపమువచ్చి రాజీతనినిఁ గైదులోఁ బెట్టించెను. అప్పు డీతఁ "డిఁక శస్త్రము పట్ట" నని శపథము దాల్చెను.

రాజున కంతకంతకు భోగపరాయణత మితిమీఱి పోఁజొచ్చెను. అతఁడు రాజకార్యములను జూచుట పూర్తిగ మానివేసెను. వానిని గుఱించి యుద్యోగు లేమైనఁ జెప్పఁ బోయినయెడల వారిపైఁ గోపింపఁ దొడఁగెను. ఒకప్పు డేదో సందర్భమున హాహులీరాయఁ డను వీరాధివీరుఁ డగు చమూపతిని మిక్కిలి పరాభవించెను. దాని కాతఁడు చాలఁ గోపించి "రాజు పొగ రణఁచెదఁ గాక" యని ప్రతిన పూని గోరీ కొఱకు గజ్నీపట్టణమునకుఁ బోయెను.

అప్పటికిట భీమచంద్రుల ప్రయత్నములు గూడఁ బూర్తి యయ్యెను. గుప్తచారులవలన వారికి డిల్లీయందలి కయమాషు సంహారమును, చాముండరాయని కారాబంధనము, నాతని శస్త్రసన్యాసమును, హాహులీరాయని పరాభవము, నాతని గజ్నీపట్టణప్రయాణము నెప్పటి కప్పుడే తెలిసిపోయెను. ఆ కారణమువలన వారు మఱింత యుత్సాహ మంది యింక జాగు సేయరా దని గోరీని మఱల నాహ్వానించిరి.

అంతకు ముందే గోరీ తన గుప్తచారుల మూలమున భారతదేశమునందలి సమాచారము లన్నియుఁ దెలిసికొని దండయాత్రకొఱకు సకలయత్నములు సేయుచుండెను. ఇంతలో భీమచంద్రుల గాయబారులును హాహులీరాయఁడు నాతనికిఁ బ్రత్యర్థు లైరి. అప్పటి యాతని యానందమునకుఁ బరిమితి లేదు. వెంటనే యాతఁడనంత సేనాసాగరమును గూర్చుకొని కాజీలచే నిర్దేశింపఁబడిన సమయమున భారతసామ్రాజ్యమును జయించుటకు బయల్వెడలెను.

ఈ వార్త తత్క్షణమే పృథివీరాజునకుఁ దెలియ వచ్చెను. కేవలము గోరీ సైన్యమే యపారముగ నున్న దనియు, భీమజయచంద్రుల వాహిని సైతము సామంతుల వరూథినితోఁ గలిసి యగణ్యమై యున్న దనియుఁ గూడఁ దెలియ వచ్చెను. ఆ వెంటనే యాతఁడీ యుభయ సైన్యంబులును గలిసినచో నజయ్యం బగు నని యూహించి సంగతి సందర్భము లన్నియుఁ దెలుపుచు వెంటనే సాధ్య మైనంత సైన్యమును గూర్చుకొని దేశము నుద్ధరించుటకుఁ బ్రాణములపై నాశ గూడ విడిచి యున్నట్లు రావలసిన దని భావ మెఱిఁగియు మహావీరుఁడు నగు మేవాడురాజు సమరసింహునకును, మిత్రులకును వార్తల నంపెను.

పృథివీరాజు, పగతుర సమరసన్నాహములును, దన యుద్ధప్రయత్నములును, బ్రజాభిప్రాయమును, దేశస్థితియుఁ జూచి యీ తడవ శ్రీమంతం బగు భారతదేశము నిష్కంటకం బగుట యొండెఁ బారతంత్ర్యం బను నంధకారబంధుర మగు కూపంబునఁ బడిపోవుట యొండెఁ దప్పదని నిశ్చయించుకొని తదనుగుణము లగు ప్రయత్నములను జేయ సాగెను. సంతత యుద్ధపరిశ్రమ వలననో, భారతదేశమునకు దౌర్భాగ్యదశ యాసన్నం బగుటనో, మఱల యుద్ధము

సంభవించె నను నిర్వేదము వలననో, శత్రువాహిని యగణ్యమై యున్న దను జంకు వలననో, యుద్ధములోఁ జనిపోయిన వారు గాక మిగిలిన తమనాయకులలోఁ గొంద ఱక్రమముగ శిక్షింపఁ బడిపోయిరి గదా యను విచారము వలననో, యింటిగుట్టంతయుఁ బాపాత్ముఁడు హామీరాయఁడు శత్రువులకుం దెలిపివేయు నీక నేటి జయంబను సందేహము వలననో, యీ మహాసంగ్రామమువలన దేశమునందలి స్త్రీపురుష బాలగోపాలము నట్టుడికిపోవు నట్టుడికిపోదు రను సంతాపము వలననో, మఱి యే కారణము వలననో దిల్లీసైనికు లొకింత కళదక్కి యుండిరి. కాని యది దూరదర్శులకుఁ గాని తెలియరానిదై యుండెను. దానినిఁ బరీక్షించి చూచిన వారు గూడ లేరు.

ఇంతలో రావలసిన వా రెల్లరును దమతమ బిరుదములకుఁ దగినట్లు మహావైభవముతో వీరరసము మూర్తీభవించెనో యనునట్లు యోధవేషము లలవఱచికొని పెండ్లికొడుకుల వోలెఁ దరలి వచ్చిరి. మొత్తము పృథివీరాజు పక్షమునఁ బోరనరుదెంచినవారు రథగజతురగపదాతి సైన్యమ్ములు గాక మహారథు లగు సేనాధీశులును, రాజులును, గలసి నూటయేఁబండ్రుండిరి. అందఱిలో సమరసింహుఁడు, నాతని కుమారుఁడు కల్యాణరాయఁడును ముఖ్యులు. వా రందఱును గలసి దేశభక్తిప్రేరితులై గంగోదకములు చేతఁబట్టి "శత్రువులను గెలువ నైన గెలిచెదము, స్వధర్మము కొఱకు రణాంగణమున దేహముల నర్పింప నైన నర్పించెద" మని శపథములు సేసిరి. అప్పుడు భేరీమృదంగ తూర్యాది మంగళధ్వనులచే దిక్కుహరములు ముఖరితము లయ్యెను. బ్రాహ్మణుల వేదఘోషములచే నా మహావీరుల శరీరములయందుఁ బ్రవహించు రక్తము పవిత్రం బయ్యెను. భట్రాజులు గావించిన పూర్వవీరయశోగానముచే నా రక్తము

కవోష్ణమై వారి ముఖములయందు వీరతేజం బంకితమయ్యెను. ప్రబోధగీతములు పాడుచుఁ బుణ్యాంగన లొసంగిన, మంగళహారతులచే నా తేజము వినీలమేఘములపై నృత్యము గావించు క్రొక్కాఱు మెఱుంగువలె విరాజిల్లెను. పృథివీరాజు వచ్చి స్వధర్మ్మమును గుఱించి గంభీరోపాన్యాసము నొసంగి, స్వయముగఁ గంఠములయందుఁ బుష్పహారములు వేసినపుడు వారి శరీరములు పొంగిపోయెను. ఇచ్ఛనీకుమారి సంయుక్త మున్నగు నంతఃపురస్త్రీ లెల్లరును వచ్చి "మిమ్ము విజయలక్ష్మి వరించుఁ గాత"మని పుష్పాంజలులు వెదచల్లినపు డైహికవిషయప్రపంచ మెల్ల నదృశ్యమై వారి మనోదర్పణములయందుఁ గేవల మసిధారాతీర్థమును విరాజమానము గావించు నా యాదిశక్తి వారికిఁ బ్రత్యక్ష మయ్యెను.

అంత నెల్లరకు నవశక్తి యొదవెను. నిశ్చలంబుగ నిలిచి గంభీరముగఁ జూచుచు నా యాదిశక్తి వారినిఁ జేయెత్తి యాహ్వానించెను. గభీరము లగు భేరీభాంకరణములు వారి హృదయములకుఁ జలనము గలిగించెను. వెంటనే వారు తటాలున నశ్వములను, రథములను, గజముల నధిరోహించి సువ్యవస్థా విరాజమానము లగు తత్తత్సైన్యభాగముల కధీశులై దిల్లీదుర్గాధిదేవత కభివందనములు గావించి, ప్రత్యాకార వినిర్మ్ముక్తములును భుజనిక్షిప్తములు నగు నిశితకరవాలముల తీక్ష్ణకాంతులు మిఱుమిట్లుగొలుప "జయహర! జయమహాదేవ" యని రణఘోషము గావించుచు స్థానేశ్వర మహాక్షేత్రమునకుఁ బ్రయాణమై పోయిరి. అట భీమజయ చంద్రులును, గోరీయు యుక్తసమయమునఁ జక్కని యేర్పాటులు గావించుకొని యచ్చటికిఁ జేరిరి.

వీరటఁ జేగకపూర్వమే మందహాస వదనారవిందరై, కుంత తోమర భిండివాలాద్యాయుధములను ధరియించి, చిరుగజ్జియలు

హృదయంగమంబుగ ధ్వనిసేయఁ బరశక్తి యా యుద్ధరంగమునఁ దాండవము ప్రారంభించెను. ఆమె విద్యుత్కటాక్షములనుండియు, బింబాధరమునుండియు, నీషత్ప్రకట మగు శ్వేతదంతపంక్తినుండియు, నవరత్నఖచితము లగు బంగరు భూషల నుండియు, నిశితము లగు వివిధాయుధముల నుండియుఁ, బదాఱువన్నె బంగారము నపహసించు కోమలదేహవల్లినుండియు వెలువడు వివిధకాంతులు మిళితములై సూర్యభగవానుని సహస్రమయూఖములతో వియ్య మందఁగ నామహాసంగ్రామ రంగమున వ్యాపింపసాగెను.

ఎవరు శత్రువులం జంపుట గాని, చచ్చుట గాని గొప్ప యని భావింతురో, యెవరీ పాంచభౌతిక దేహములు నిశాతఖడ్గముల కాహుతు లైనప్పుడే పవిత్రము లగు నని తలంతురో, యెవరు తను మృదుతనులతలయందలి కవోష్ణరక్తముచే ఖడ్గముల కభిషేకము గావించినప్పుడల్ల మోక్షము గలుగు నని భావింతురో, యెవ రసిధారాతీర్థమునం దవగాహనము గావించినవారే ధన్యు లని నమ్మెదరో వారి కామె ప్రత్యక్ష మగును. ప్రేమభరితము లగు పలుకులతో బుజ్జగించును. పడిపోయినను విచారము గలుగనీయక సంతోషము గలిగించును. ఆమె వివాహస్థల మగు రణరంగమునం బ్రాణములను బాసిన వారిని వీరస్వర్గమునకుఁ గొంపోవును. కాని మన కామె గోచరింపదు. మనము రణరంగమునకుఁ బోయితి మేని హతు లగు యోధుల శరీరములనుండి ప్రవహించు రక్తధారలం ద్రావ నెల్లయెడల సంచరించు శాకినీ ఢాకిన్యాదిభూతములు ప్రత్యక్షమై తమ పని కడ్డువచ్చితి మేమో యని మనపైఁ బడుటకు సిద్ధపడును. కావున మనము రణరంగమునకే పోవద్దు.

మన మా యాదిశక్తినిఁ జూడ నభిలషింప వద్దు. యోధజీవన
ముత్కృష్టమైనదే. కాని మన కది వలదు. మనము ఋషిసంతతివా
రము. శాంతజీవనము గూడ మోక్షప్రదమే. మన మా శాంతము నాశ్ర
యింతము. తపోవృత్తి నవలంబింతము. అప్పుడు మనకుఁ గూడఁ బర
శక్తి ప్రత్యక్ష మగును. కాని యోధులకుఁ బ్రత్యక్ష మగు దానికిని
దీనికిని భేద మున్నది. ఆమె యాయుధములు కంటితో నురాదిక
ములు. ఈమె యాయుధములు విజ్ఞానసీనుములు! యోధజీవనము
కంటె శాంతజీవనము తక్కువది యని మీరు భావింప వలదు. యో
ధునకు శాంతజీవన మలవడుట కష్టము. కాని శాంతునకు యోధ
జీవన మలవడుట కష్టము గాదు. అసంఖ్య వైరివీరులకు వీరస్వర్గము
నొసంగిన యోధు లనేకులు వార్ధకమున శాంతజీవనము నవలంబించి
దానియందే తమ దేహయాత్రను జాలించిరి. అంతియ కాని చాలఁ
గాలము శాంతజీవనమునంగడపి తుదకు యోధులై తజ్జీవనమునందే
జీవయాత్ర ముగించినవా రరిది. దీని వలన మీరు శాంతజీవనాత్కృ
ష్ట్యమును సులభముగ గ్రహింపవచ్చును.

కాని మన పూర్వులెల్లరును యోధులే. వారెల్లరును కత్తి
కట్టి పోరాడిన వారే. వారెల్లరును భారతీయుల బలపరాక్రమము
లను బ్రపంచమున కంతటికినిఁ జాటి చెప్పిన వారే. వారికా యోధ
జీవనము రుచించినది. వారి యనుగ్రహమున కాశించి యాకాల మం
తయు వీరకృత్యములయందే ప్రవర్తించినది. కాని మన మిప్పుడు
శాంతజీవనము నవలంబింతము. ఇప్పుడీ బ్రిటిషుప్రభుత్వమునఁ గాలము
గూడ శాంతముగ నున్నది. లేకున్నను గాలము మానవాధీనము. అది
మానవుని యిచ్చవచ్చినట్లు తిరుగును. అదియుఁ గాక మనము భార
తీయులము. మనవలనఁ గాని దేదియు లేదు. మన మిప్పుడు శాంత

జీవనము నాశ్రయించి భారతీయుల శక్తి సర్వతోముఖ మని ప్రపంచ మున కంతటికిని జాటి చెప్పుదము. ప్రపంచమునందలి యెల్లవారికిని శాంతావలంబనమునకు మనమే మార్గదర్శకుల మౌదము. శాంతజీవన మునందే మనము మోక్షము సంపాదింతము.

అట్లా పరశక్తి స్థానేశ్వరరణరంగమున సకలాయుధధారి ణియై తాండవము ప్రారంభించిన వెంటనే బంగరు తట్టలనిండ సుగంధకుసుమములను నింపుకొని కరములయందుఁ బుష్పహారములు దాల్చి విమానాధిరూఢలై వచ్చి యాకసమునం దంతటను యక్ష కిన్నరకింపురుష విద్యాధరాప్సరోగంధర్వకాంతలు నిండిపోయిరి. వా రెల్లరు నద్భుతవీరవిహారములు గావించిన వారిపైఁ బుష్పములను వర్షింతురు. అసిధారాతీర్థమునం దవగాహనము గావించిన వీరులను వరించి స్వర్గమునకుం గొంపోయి సకలోపచారములను గావించి యానందపెట్టెదరు. ఈ మహాయుద్ధమునం బోరుట కనేకయోధులు వచ్చియున్నారు. అక్కటతన నిప్పుడు వారి ముఖతామరసములయందు మహానందలక్ష్మి తాండవ మాడుచున్నది. అట్టి యానందపరీతహృ దయులగు నా కాంతామణుల వలన నా యోధు లెంత సుఖింతురో; గాని యా కాంతలు గూడ మనకుఁ గాన్పింపరు. వారి పుష్పప్రవర్ష ణము గూడఁ గాన్పింపదు.

ఆ యంతరిక్షమున నొకయెడ నవరత్నోజ్జ్వల మగు బంగరు సింహాసనం బమర్పఁబడి యుండెను. దాని చుట్టును గొందఱు పరి చారికలు నిలిచి యుండిరి. దాని రత్నకాంతు లాకసమునం దంత టను దురంగలించుచు విద్యాధరాదికాంతల సుందరవేషములకు మెఱుంగు లిడుచుండెను. కొంతతడవునకు మనోహరకుసుమమాలిక

యొకటి చేఁబూని చేటీజనంబులు బరాబరులు సేయుచుండ మదగజగమనయై చనుదెంచి విజయలక్ష్మి యా గద్దియ నధివసించెను.

పిదప నుభయసేనానివేశములనుండియు బ్రహ్మాండము బ్రద్దలగు నట్లు భేరీధ్వానములును జెవులు గింగురుమను నట్లు శంఖాధ్వనులు నెగసెను. ఇంకను వివిధారావంబులు వెలువడెను. పిమ్మట రణఘోషములు గావించుచుఁ జతురంగబలములు యుద్ధరంగమున సాక్షాత్కరించెను. ఆ వీరుల యుద్యోగ మొరులను జంపుట. లేకున్నఁ జచ్చుట. అట్టి వారికి భేరీకాహళాదిమంగళధ్వను లెందులకని మీరు ప్రశ్నింతురా?

యుద్ధరంగము స్వయంవరసభ. యోధులు వరులు. విమానాధిరూఢలై యాకసమున గుంపులు గూడి యున్న గంధర్వాదికాంతలు పెండ్లికూఁతుండ్రు. విజయలక్ష్మిగూడ వధువే. దివ్యసౌఖ్యముల నపేక్షించు యోధులు పాంచభౌతికదేహములను విడిచిపెట్టి యజరామర మగు దివ్యదేహము నాశ్రయింతురు. వెంటనే దివ్యకాంతలు వారిని వరింతురు. విజయలక్ష్మి విజేతను వరించును. యోధులు పెండ్లి కాకముందే వసంత మాడుకొందురు. ఆ వసంతోత్సవమును గాంచి వధువు లెంతో యానందింతురు. లోకములో మంగళవాద్యములు లేకుండ నెవరు పెండ్లి చేసికొందురు?

ఈ మంగళధ్వనుల క్రింద నొక యాంతరంగిక హేతువు గూడఁ గలదు. భేరీతూర్యాదిధ్వనులు హృదయపీఠముల నధివసించియుండు శౌర్యమూర్తులను బ్రబోధించి యోధులను రణరంగమున కుతికించును. కాహళాదిగీతనిస్వనములు యోధుల శక్తిసామర్థ్యములను బొగడి వారిని మఱింత విజృంభింపఁజేయును. ఈ రూపమున నీధ్వనులు

యోధులకుం గావించు నుపకారములకుఁ బరిమితి లేదు. కాని యా ధ్వనుల యంతరార్థము యోధులకే గాని మనకు స్ఫురింపదు. అవి మనహృదయములను బ్రద్దలు సేయును.

పిదప యుక్తసమయమున యుద్ధప్రారంభ మయ్యెను. ఇది చాలకాలము చాల ఘోరముగ జరిగెను. భారతదేశోపద్రవకరం బగు నీ యుద్ధమును మే మింతకంటె వర్ణింపఁ జాలము. ఇరుతెగల యందు ననేకయోధులు మడిసిరి. కాని పృథివీరాయని పక్షమునఁ బనిసేయవచ్చిన నూటయేఁబండ్రు యోధులు రూపుమాసి పోయిరి. సైన్య మంతయు నశించెను. ఒక రిద్దఱు పాఱిపోయి యుందురు. వారు ఢిల్లీయందలి వారికి సమాచారములు దెలుపుటకుఁ బోయి యుందురని మన మూహింప వచ్చును. పృథివీరాజు తాతాఖానుఁ డను తురుష్కునిచేఁ జెఱపెట్టఁబడియెను.

తన కిట్టి యవస్థ తటస్థించినందులకుఁ బృథివీరాజు చాల సిగ్గుపడియెను. చాల వగచెను. కాని యంతకంటె నేమి సేయఁ గలఁడు? తన్ను విడిపించుటకుఁ గాని, తన పక్షమునఁ బోరుటకుఁ గాని తన వా రెవ్వరును లే రని తెలిసికొని యాతఁడు నిర్విణ్ణుఁడై పోయెను. ఒకింతతడవునకుఁ దెలివి తెచ్చుకొని "నేను గోరీ నేడుసారులు చెఱపట్టి దయఁదలఁచి విడిచి పెట్టితిని. ఆ యుపకారము తలంచుకొని యైనను నన్ను విడువు" మని రాజు తాతాఖానునిఁ బ్రార్థించెను. ఖానుఁ డందుల కంగీకరింప లేదు. "నేను గోరీ నేడుసారులు చెఱ పట్టి విడిచితి నను మాట నీ యవివేకమును వెల్లడిసేయు చున్నది. నీ వప్పు డట్లు విడిచితివి కావుననే నీ కిట్టి గతి పట్టినది. నీ మౌర్ఖ్యమునకు నీవు ఫల మనుభవింపక తప్ప" దని ఖానుఁడు ఖండితముగఁ జెప్పెను. రాజు ఖానునకు ధనాశఁ గూడఁ జూపెను; గాని ఖానుఁడు

"నీవు నాకెంత ధన మిచ్చినను నీవు శిక్షింపఁబడుటవలన నాకుఁ గలుగు నంతటి యానందము, గౌరవమును, లాభమును గలుగఁ బోవు. నీవు శిక్షింపఁబడుటయే నా కోరిక" యని ప్రత్యుత్తర మిచ్చి భీమజయచంద్రహాహులీరాయలతో విజయానందము ననుభవించుచుఁ గూర్చుండియున్న గోరీమొమటకు ఖానుఁడు రాయనిఁ దీసికొనివచ్చి నిలిపెను. అంత వారందఱును గలిసి రాజునకుఁ గావించిన పరాభవమును, దిగస్కారమును, హేళనమును, మా లేఖిని వివరింపఁ జాలదు. పృథివీరా జేమియు మాట్లాడ లేదు. బల పరాక్రమములు మంటఁ గలిసిపోయినవి. ఐశ్వర్యము నీటఁ గలిసిపో యినది. మానాభిమానములు భగ్నములై పోయినవి. కాని రోషాగ్ని హృదయమును గాల్చివేయు చున్నది. ముఖము కందిపోయెను. దేహము కొయ్యబాఱి పోయెను. ఇఁక నేమి సేయఁ గలఁడు? "నా కింత బలపరాక్రమము లొసంగుట పగవానిచే బంధింపఁ బడుట కేనా" యనియు, "నిదివఱ కనేక పర్యాయములు జయలాభము నొసంగుట యీ మహా సంగ్రామమున నోడించుట కేనా" యనియు నాతఁడు భగవంతు నుద్దేశించి విచారింప సాగెను.

నిజముగ నిట్టి స్థితి ననుభవించుట మానికిఁ జాలఁ గష్టము. ఇంతకంటె మరణము మేలు. ఇంతకంటె యమయాతన యుండఁబో దని చెప్పవచ్చును. ఉండిన నది యింత దుస్సహముగా నుండదు. యమునకుఁ గూడ నొకింత దయ గలుగునేమో. అయిన ననుభవిం పక తప్పదు. దైవమును దూఱిన నేమి లాభము? ఇది దైవికము గాదు. స్వయంకృతాపరాధము. పూర్వజన్మార్జితము గూడఁ గాదు. ఈజన్మమునఁ జేసికొనిన దానికే యిది సద్యస్ఫలము.

అట్లు భీమజయచంద్రమహాబాహులీరాయలు రాజును దమ కసితీఱునట్లు నిందించి నిందించి విసిగిపోయి యూరకుండిరి. కాని గోరీ కించను విసుఁగు పుట్ట లేదు. అక్కసు గూడఁ దీఱలేదు. ఏడుసార్లు రాయనిచేఁ జెఱపట్టఁబడిన గోరీ కడుపుమంట నిందించుట వలనను, బరాభవించుటవలనను. సంహరించుటవలనను గూడఁ దీఱునది గాదు. కావున నాతఁడు నిలిచియుండఁగనే, తత్క్షణమే రాజు కండ్లు పీకించి పాదములకు దుర్భలము లగు లోహపుబేడీలను వేయించి కారాగారమునఁ ద్రోయించెను. అంతటితో నైన వానికి సంతృప్తి కలిగినదో లేదో.

పిదప గోరీ తాతార్ఖానునిఁ బెద్దగా గౌరవించి యుత్కృష్టము లగు బహుమతుల నొసంగెను. సైనికుల నెల్లరిని సంతోషపెట్టెను. దిల్లీసేనానివేళ మంతయు జాగ్రత్త పెట్టించెను. భీమజయచంద్రమహాబాహులీరాయలను జాలఁ గొనియాడెను. ఆ వెంటనే మహావైభవముతో జయఘోషము మిన్ను ముట్ట దిల్లీ నాక్రమించుటకు బయలు వెడలెను.

ఈవార్త విని భారతీయులెల్లరు నాకసము విఱిగి మీఁదఁబడిపోయినట్లును, బ్రపంచము తలక్రిందు లైపోయినట్లును దలంచి గొల్లున గోల పెట్టిరి. ఇచ్ఛనీకుమారి, సంయుక్త మున్నగు రాజపుత్రస్త్రీ లెల్లరును చాలవిచారించిరి. తుదకు దిల్లీదుర్గమునందలి రమణీమణు లెల్లరును నిఁక లాభము లే దని తలంచి గుమిగూడి దుర్గాధిదేవతను బూజించి, కోటయందంతటను చితులు పేర్పించుకొని భగభగమండు నగ్నిహోత్రములలో దుమికి శాశ్వతపదవికిఁ బోయిరి. దుర్గరక్షణార్థము నియమింపఁ బడిన భటులు గోరీ నెదిరింపఁ బోయి వీరస్వర్గమును జూఱఁగొనిరి. దిల్లీ గోరీచే నాక్రమింపఁ బడెను.

ఈ సందర్భమునఁ దురుష్కవీరుల చేతులలోఁ బడి యనేకభారతీయులు హతులైపోయిరి.

గోరీ కోట యంతయు బాగు చేయించెను. చితుల యానవాళ్లేవియు లేకుండఁ జేయించెను. మఱల దుర్గము జనసంకులమయ్యెను. కాని దానికిఁ బూర్వశోభ రాలేదు. ఢిల్లీదుర్గాధిదేవతయొక్క యాపూర్వలావణ్య మంతయు మాసిపోయినది. పృథివీరా జెందు వసియించి రాజ్యపాలనము గావించెనో యందే, దేశమునందలి క్రూరులను శిక్షించుటకు దాను కట్టించిన కారాగారమునందే బంధింపఁబడియెను. కుతుబుద్దీ నను సరదారుని ఢిల్లీరాజప్రతినిధిగా నియమించి విజయవార్త నన్నగారికి స్వయముగా విన్నవించుటకు గోరీ గజ్నీపట్టణమునకుఁ బోయెను.

కాని గోరీ భారతదేశమునఁ గావింపవలసిన పను లింకను ముగియలేదు. గజ్నీపట్టణమున గ్యాసుద్దీను గోరీయు, శహాబుద్దీనుగోరీయు నేమి యాలోచనములు గావించికొనిరో వారికే యెఱుక. తరువాత వెంటనే గోరీ ఢిల్లీకి వచ్చి మఱలఁ బ్రచండసైన్యమును గూర్చి హఠాత్తుగఁ గన్యాకుబ్జనగరమును ముట్టడించెను.

కన్యాకుబ్జాధీశ్వరుం డెతఁడు? జయచంద్రుఁడు గాఁడా! అతఁడు గోరీనిఁ బిలిచికొనివచ్చి పృథివీరాజును బట్టించి ఢిల్లీసింహాసనము నెక్కించినవాఁడే గదా? అట్టి జయచంద్రుని నగరమును గోరీ ముట్టడించుటా? ఈవార్త విని యెల్లరును విస్మితు లైరి. జయచంద్రుఁడు తెల్లవోయెను. ఔరా! గోరీసాహసము! ఇంత కృతఘ్నతయా?

పిదప జయచంద్రుఁడు గోరీరాకను గుఱించి యనేకవిధములఁ జర్చించుకొనియెను. తాను గోరీని భారతదేశమునుండి పొగనఁ బుటకు గుట్రలు పన్నుచుండున ట్లెవఁడో కిట్టనివాఁడు గోరీతోఁ దన మీఁదఁ దాపికలు చెప్పినట్లు, నా కారణమువలన గోరీ తనపై నెత్తి వచ్చినట్లు నాతఁడు భావించెను. కాని తుద కాతని కట్టి దేమియు సంభవింపలే దనియు గోరీ తనరాజ్యమును గూడ హరించుటకు బుద్ధిపూర్వకముగనే వచ్చె ననియుఁ దెలియ వచ్చెను. వెంటనే యాతని మనస్సు ఛిన్నభిన్నములై పోయెను. భావయంత్రము చిక్కువడిపోయెను. అతని జ్ఞాన మంతయు మాయమైపోయి యా స్థానమున భయము పొడసూపెను. వెంటనే చూడలేక పాప మాతఁడు కనులు మూసికొనియెను; గాని కృపాణపాణియై, యారక్తనేత్రుఁడై, భయంకరవదనుఁడై గోరీ యా మూఁతవడిన కన్నులయందే సాక్షాత్కరించెను.

అప్పుడు జయచంద్రుని హృదయము మీఁది మాత్స్యప్రతిసీర తొలంగిపోయెను. ఆతని కప్పుడు తాను గావించిన కృత్యములయందలి దౌష్ట్య మంతయుఁ గరతలామలక మయ్యెను. మఱియు దేశము నుద్ధరించుటకు స్థానేశ్వరయుద్ధమునఁ బృథివీరాయని పక్షమునఁ బోరి ప్రాణములను విడిచిన సమరసింహాదివీరశిఖామణులు, నగ్నిహోత్రములయందుఁ బడి ప్రాణముల నర్పించిన యిచ్ఛనీకుమారి, సంయుక్త మున్నగు వీరకాంతలును బారులుతీరి మందహాసముతో నిలిచి తన్ను గుఱించి యేమో చెప్పుకొనుచున్నట్లును, దిల్లీ సింహాసనమునలంకరించు పృథివీరాజు, విగతనయనుఁడై, బద్ధపాదుఁడై చింకిరిగుడ్డగట్టుకొని దిల్లీ కారాగారమునఁ బడి ఘోరన నేడ్చుచున్నట్లును, దనపై కుఱుకఁ బోవు గోరీ వెనుక నిలిచి భారతసామ్రాజ్యలక్ష్మి వెక్కివెక్కి యేడ్చు

చున్నట్లును, గాన్పింప సాగెను. మఱియు, నగరప్రవేశసమయమున గోరీభటులచే సంహరింపఁబడిన ఢిల్లీపౌరులును, నిప్పుడు గోరీ వశులఁ దమమీఁదికి దండెత్తివచ్చుటవలన భయభ్రాంతులై యున్న కన్యాకుబ్జపౌరులును గలిసి తన్నతి నీచముగ నిందించుచున్నట్లును, దన యంతఃపురస్త్రీ లెల్లరును దాను గావించిన యకృత్యములం దలంచికొని తన్నుఁ దిట్టుచు ఘోరముగ విలపించుచున్నట్లును, భారత దేశమందలి రమణీమణు లెల్లరు నకృత్యములను గావించిన తనపై నిప్పులు గ్రక్కుచు శాపోదకములను విడువఁబోవు చున్నట్లును, గూడ గోచరింపఁ జొచ్చెను.

వెంటనే యాతఁడు, తన జీవితము పాపభూయిష్ఠమై, నింద్యమై, నిరర్థకమై పోయిన దనియు, నీప్రపంచము నం దెందును దనయంతటి ద్రోహి' వంచకుఁడు, కుటిలుఁడు, జాతిభ్రష్టుఁడు, నపాంక్తేయుఁడు నగు పాపాత్ముఁడు లేఁడనియుఁ, దనకొఱ కింతకు ముందే యముఁడు నరకమున స్థలనిర్దేశమును, నిష్ఠానిర్ణయమును గూడఁ గావించియుండు ననియు, యమకింకరులు తమతమ పరికరములతో బాధింపఁ దనకొఱకు వేచియుందు రనియు నూహించికొని, యిఁక గోరీని జయించుట దుర్ఘట మనియుఁ దన కిఁక వినాశము తప్పదనియు నిశ్చయించుకొని, దా నిఁక నీ లోకమున బ్రతికియుండుట లజ్జాకరం బనియు, నసంభవ మనియు గూడ నిర్ధారణము గావించికొని, గోరీపైఁ గత్తి గట్టుఁడని సైనికుల కాజ్ఞాపింపలేక గంగలోఁ బడి ప్రాణములు విడిచెను.

ఈ వార్త విని యంతఃపురస్త్రీ లెల్లరును జహర్వ్రతము గావించి శాశ్వతానందనిలయమునకుఁ బోయిరి. యవనయోధుల కత్తి కెందు నెదురు లేకపోయెను. కన్యాకుబ్జము గోరీస్వాధీన మైపోయెను.

వెంటనే యట నొక పాలకుని నియమించి గోరి దిల్లీ చేరికొని పోయెను. జయచంద్రుని వినాశవృత్తాంతము చదివిన వారి కాతనితోఁ గలిసి పనిచేసిన భీమహాహులీరాజులయెడలఁ గూడ గోరి యెట్లు ప్రవర్తించునో యూహించుకొనుట కష్టము గాదు.

పృథివీరాయఁ డింకను దిల్లీకారాగారమునందే నవయుచుండెను. గోరి కప్పటికైన దయగలుగు నని చెప్పుటకువీలులేదు. అతఁడు రాజకీయ విషయములయం దెన్నఁడును గనికరమును జూపి యెఱుంగఁడు. అయిన నిఁకఁ బృథివీరాజున కెప్పటికినిఁ గారాగారనివాసము తప్ప నిదేనా? దిల్లీచక్రవర్తియై యనంతవైభవము ననుభవించిన యాతఁడు బందిఖానా యందే జీవయాత్ర ముగింపవలయునా?

స్థానేశ్వర యుద్ధసందర్భమున దిల్లీదుర్గమునందలి దేవీమందిరమునఁ గూర్చుండి "పృథ్వీరాజరాసా" యను మహాగ్రంథమును రచియించిన మహాకవియుఁ, బృథివీరాయుని బాల్యమిత్రుఁడును, విశేషించి యాతని యాస్థానకవియు నగు చాందభట్టను భట్రాజు, రాజు తురుష్కులచేఁ జెఱపట్టఁబడి నప్పటినుండియు నిట్లే యోచించుకొనుచుండెను. ఆ కారణమువలన, నిండోలగంబునఁ దన కత్యంత గౌరవము గావించిన యా ప్రాణస్నేహితున కెట్టులైన మోక్షము గలిగింపకున్నచోఁ దన యంతటి కృతఘ్నుఁ డీ లోకమున వేఱొకఁ డుండఁబోఁ డనియుఁ, దాను బ్రతికి యుండియుఁ జచ్చిన వారిలో లెక్కయే యనియు భావించి పృథ్వీరాయు మోక్షణోపాయముల నాలోచింప సాగెను.

ఈ సందర్భమున నాతని కనేకవిధము లైన యోచనలు గలిగెను: గాని పునర్విచారణలయందు మాత్ర మన్నియుఁ

ప్రతిహతము లైపోయెను. "ఇఁకఁ బృథివీరాజు జీవించి యుండుట లగ్గా? యిహలోకమును విడిచిపోవుట లగ్గా?" యని యాతని కీ ప్రశ్న తీరకముందే మఱియొక ప్రశ్న తోఁచెను. ఈ రెండు ప్రశ్నలను గుఱించి యోచించుటలో "గోరినిఁ జంపుట గూడ నౌ" ట్లని యాతనికి వేఱొక ప్రశ్న తోఁచెను.

అతిజటిలము లగు నితిహాసములను విలాసముగఁ గల్పింపఁగల మహాకవి కుపాయములు తోఁచుటలోఁ గొఱంత యుండఁ బోదు. కాని కావ్యములయందలి పాత్రము లన్నియుఁ దనయిచ్ఛవచ్చినట్లే ప్రవర్తింప వలసిన వగుటచే నెట్టిచిక్కు లైనను గవి చక్కని యుపాయములను బన్ని విడదీయఁ గలఁడు. మఱియుఁ, గుట్రల నుండి తప్పించుకొనుట కుపాయములను బన్నువాఁడే కుట్రలను గూడఁ గల్పించువాఁ డగుటంజేసి కవి తాను విడఁదీయఁ జాలని కుట్రలను గల్పింపనే కల్పింపఁడు. కావ్యములయందలి కుట్రలను బట్టి వానిని విడఁదీయుటకుఁ బన్నిన యుపాయములు సాధారణములైన,నుత్కృష్టములుగనే తోఁచును. అయినను గావ్యములయందే గాని కార్యములయం దట్టియాటలు సాగి రావు. కుట్రలు పన్నువాఁడు ప్రతీకారోపాయముల నూహించు తన కంటె వే ఱగుటచే నిట్టి సందర్భములందు సాధారణముగఁ గుట్రల యాంతరంగికస్థితి నెఱుంగుటయే కష్టము. కుట్రలను బన్నువాఁడు విజాతీయుఁ డగునెడల వాని రహస్యములను దెలిసికొనుట మఱింత కష్టము. మొదటఁ గుట్రల యాంతరంగికస్థితినిఁ దెలిసికొనుట యెంత కష్టమో పిదప వానికిఁ బ్రతీకారములను బన్నుటయు నంత కష్టమే. కావునఁ జాందభట్టునకుఁ దొల్తఁ దురుష్కుల తత్త్వమును దెలిసికొనుట యావశ్యకమయ్యెను. అగుటంజేసి యాతఁడు పృథ్వీరాయనారాతు నోపాయమును

దరువాత నాలోచించుకొనవచ్చు నని తలంచి మున్నున్న భగీరథప్రయత్నములు గావించి, గోరీ యనుగ్రహమును సంపాదించి మెల్లమెల్లగఁ దద్దాస్థానమునకు రాకపోకలు గావింప మొదలు పెట్టెను. ఈ సందర్భమున నాతఁడు పృథివీరాయని బాల్యస్నేహితుఁడగుటఁ బ్రకటన గానీయలేదు. అట్లయిన నాతనికి గోరీచెంతఁ బ్రవేశమే గలుగదు.

గోరీ మహాకవినిఁ బోషింపఁ దగిన యంతటి రసికుఁడు గాఁడు. అతఁడు కేవలయుద్ధప్రియుఁడు. వీరచరిత్రములను, యుద్ధవార్తలను వినునంత ప్రీతితో నాతఁడు శృంగారరసభూయిష్ఠము లైన గ్రంథముల నైన వినఁడు. అక్కడ తనఁ జాందభట్టునకు సర్వతోముఖమగు తన కవితాశక్తి నంతను జూపుట కవకాశము చిక్కినది గాదు. అతనికి గోరీచెంత నెంతసేపును వీరభీభత్సభయానకరసముల నే వర్ణింపవలసి వచ్చెను. ఇతరరసములను వర్ణించుటలోఁ గూడఁ జాల నైపుణ్యముండినను, నా కాలమునందు రాజపుత్రుల నాశ్రయించియుండు భట్రాజులకు ముఖ్యముగా నా రసములను వర్ణించుటయే విధియై యుండెడిది. చాందభట్టునకుఁ గూడఁ దద్రసములను వర్ణించుటయందసామాన్యమగు నైపుణ్య ముండుటవలన నాతఁడు త్వరలో గోరీ యనుగ్రహమును బడయఁగలిగెను. మహాకవి కసాధ్యము లేదు. అతఁడు మూఢుని శుష్కహృదయమును గూడ సరసము గావింపఁ గలఁడు.

కొలఁది దినములలో గోరీ చాందభట్టు కవిత్వమునందలి సారస్యమును గ్రహించుటలోఁ జాల నిపుణుఁడని పేరుగాంచెను. ఒక్కొక్కప్పుడు భట్టు రచించి తెచ్చిన పద్యములను విని గోరీ

విపత్తుండగుట గూడ సంభవించుచువచ్చెను. గోరివలన భట్టు కనకాంబరవస్తువాహనాదికము లగు పసదనము లనేకములు సంపాదించెను. గోరీ యాస్థానమునందలి వారెల్లరును భట్టు నేలికతోఁ దుల్యునిగఁ జూడసాగిరి. భట్టున కొక్క యంతఃపురము దక్కఁ దుర్గములో నింకెందును బోరాని స్థలము లే దయ్యెను.

ఇట్టి స్థితి సంభవించునప్పటికి భట్టునకుఁ దురుష్కుల తత్త్వమంతయుఁ దెలిసిపోయెను. తన చింతితకార్యము సాధించుకొనుటకప్రతిహత మగు నుపాయము తోఁచెను. అప్పుడు భట్టునకుఁ గలిగిన యానందమునకుఁ బారము లేదు. అతఁడు తన జీవితములో నింతవఱకు నంతటి యానందము ననుభవించి యెఱుఁగఁడు. కారాగారమునుండి పృథివీరాజునికి మోక్షము గలిగినట్లును, గోరీ హతుఁడైనట్లును, దన జన్మము సార్థకమైనట్లును దలంచి యానందము పొంగిపోయెను. ఈ సందర్భమున నాతఁ డొకనాఁడు పేరోలగంబున గోరీప్రతాపమును వర్ణించి వర్ణించి వాని నానందసాగరమున ముంచివైచి "మీచేఁ జెఱపట్టఁబడిన వారి నొకమాఱు చూడఁ గోరిక గల"దని చెప్పి నిరభ్యంతర మగు గోరీ యనుజ్ఞ నందెను.

మఱునాఁడు బయలుదేరి భట్టు నాలుగైదు చెఱలను బరీక్షించెను. అందలి వారు కొందఱు బ్రాహ్మణులు; మఱికొందఱు వీరులు. వా రింతవఱకును బద్ధులైన పిదప భారతీయుని ముఖమైనఁ జూచి యెఱుఁగరు. అగుటంజేసి వారు భట్టు నారసి యెంతో సంతసించిరి. వారి వారి యవస్థ లేమేమో చెప్పుకొనిరి. కొంతతడ వేడ్చిరి. ఇఁక మాకు మోక్షము లేదా యని భట్టు నడిగిరి. భట్టు వారికిఁ దగినట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చి పృథ్వీరాజున్న చెఱచెంత కరిగెను.

ఆ బందిగమును సమీపించినపుడు భట్టునకుఁ గలిగిన మనఃక్లేశ మింతింత యని చెప్పఁ జాలము. కాళ్లు కంపింప సాగెను. కంఠమున గద్గదికయుఁ గన్నులయందు బాష్పోద్గమంబును గూడఁ గలిగెను. కొలువుకూటమున సింహాసనమునఁ గూరుచుండి ధర్మ సంరక్షణము గావించుచుండఁ జూచిన కనులతోడనే నేఁడు రాజు వికతవయనుఁడై బందిఖానాలో నవయుచుండుటఁ జూడవలసివచ్చెఁ గదా” యని యాతఁడు చాల విచారపడియెను. నిజముగ స్నేహము కొఱకుఁ బ్రాణములను ద్యజింపఁ దలఁచువారి కింతకంటె విచార హేతు వుండదు గదా?

ఆ వడఁకుచున్న కాళ్లతోడనే భట్టు చెఱలోనికిఁ బోయెను. లోనికిఁ బోవునపుడు భట్టు హృదయము దడదడఁ గొట్టుకొనసాగెను. నడువలేక నడువలేక యెట్లో లోనికేగి భట్టొక మూల మూర్తీభవించిన విచారదేవతయో యనఁ గూర్చుండియున్న పృథివీరాయనిం జూచెను. వెంటనే యాతని మనస్సు చెక్కలైపోయెను. భట్టు చైతన్యము లేక యొక నిముస మట్లే నిలిచిపోయెను.

పాప మప్పటికి రాజు తనకు సంభవించిన నికృష్టదశం దలంచికొని వగచుచుండెను. కనులనుండి యశ్రుధారలు ప్రవహించుచుండెను. తిన్నగ నాహారనిద్రలు లేకపోవుటవలనను, సమధికం బగు మనఃక్లేశమువలనను, నాతఁడు చాలఁ జిక్కిపోయి యుండెను. శిరస్సు ముండితం బగుటను, జూచుటకుఁ గన్నులు లేకుండుటను, లలాటగండఫలకములు ధూళిపరీతంబు లగుటను, ముఖము రాహుగ్రస్త పూర్ణచంద్రమండలమువోలెఁ గళావిహీనమై యుండెను. చిరకాలమునుండి స్నానము లేకుండుటంజేసి చిక్కి శల్యావశిష్టమై

యున్న దేహము మసిలోని బంగరు శలాకవలె నుండెను. హృదయఫలక మెంత బీటలు వాఱిపోయినదో, భావయంత్ర మెంత చిక్కులుపడియున్నదో, యాతనికే యెఱుక. చూచుటకుఁ గన్నులు లేకపోవుటను, గాళ్లకు లోహపుబేడీలు వేయఁబడియుండుటను నెంత బాధగా నున్నదో యాతనికే తెలియును. అట్టి స్థితిలో నున్న పృథివీరాజు భట్టు లోనికివచ్చినపు డొకింత యలికిడియగుటచే మొగము పైకెత్తి యెవరు వారని పలుకరించెను.

ఆ ప్రశ్న కేమని ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను? ఉత్కటవిచారమువలన భట్టునకుఁ గొంతవఱకు నేమియుఁ దోఁచినది గాదు. తుదకాతఁడు రుద్ధమైపోయిన కంఠము నెట్లో యొకింత తెఱపిచేసికొని "సార్వభౌమా" యని పిలిచెను. వెంటనే రాజు వచ్చి సుకవీ! యని భట్టుపైఁబడి విలపింపసాగెను అది చూచి భట్టొకింత తెప్పిరిల్లి "యీశ్వరుఁడు రాజు నింకను సర్వశూన్యునిఁ గావింపలే" దని చాల సంతసించెను. ఆరహస్య మేమో!"

కొన్ని నిముసములు గడచిపోయిన తరువాత రాజు "మిత్రమా! నీ వింకను జీవించి యుంటివా?" యని ప్రశ్నించెను. "నీ బంధమోక్షణము కొఱకు. ఇపుడు గోరీయాస్థాన కవినై యాతని మన్ననలం బడయుచున్నాఁడ" నని భట్టు రాజునకు సంగ్రహముగఁ దన యభిప్రాయము నెఱింగించెను. రా జందేమి విశేషార్థమును గ్రహించెనో గాని యంతో యానందించెను. ఆతఁడు మైత్రియందలి ఘనత నిప్పుడు గ్రహించిన ట్లెప్పుడును గ్రహించి యుండ లేదు. ఇట్టి యవసరములయందే స్నేహగౌరవముప్రకాశమగును. ఇతరులతో నకృత్రిమ స్నేహము గావించిన వారే స్నేహగౌరవమును దెలిసికొనఁగలరు.

తాను సార్వభౌముఁ డైనను గొంచెమైన గర్వము లేక పృథివీరాజు భట్టుతో సఖ్యముగఁ బ్రవర్తించెను; గావుననే భట్టు నేఁడిట్టి ప్రయత్నము సేయుట తటస్థించెను. ఇది యంతయు నూహించికొని యింతవఱకు “దేవుఁడు లేఁడు. ధర్మమునకు బలము లే” దని వగచు పృథివీరా జిప్పుడు దేవుని యస్తిత్వమునందును, ధర్మప్రభావమునందును, విశేషించి తనబంధమోక్షమునందును విశ్వాసము దాల్చెను. పిదపఁ గొంతతడవు వారేమేమో మాట్లాడుకొనిరి. భట్టు వెడలిపోయెను.

నాఁటి సాయంత్రము భట్టు యథాపూర్వముగ దర్బారున కరిగెను. ఆ నిండోలగంబున భట్టు బందీసందర్శనప్రసంగము వచ్చెను. వెంటనే భట్టు లేచి తన యనర్గళకవితాధారం బ్రవహింపఁ జేసి పెద్ద యుపన్యాసము చేసిచేసి పిదపఁ “పృథివీరాజు కనులకుఁ గంతలు కట్టుకొని ధ్వనిజాడం బట్టి లక్ష్యభేదనము గావించుచుండు వాఁడఁట! అట్టి యోధాగ్రేసరునిఁ గూడ విలాసమాత్రమున బద్ధునిఁ గావించిన నీ ప్రతాప మమానుషం బని గోరీనిఁ బొగడి పొగడి విడిచెను. అంత గోరీ యబ్బురంపడి “గ్రుడ్డివాఁడై యున్న యాతఁడిప్పుడు గూడ నట్టి శరసంధానచాతుర్యమును జూపఁగలఁడా?” యని ప్రశ్నించెను. భట్టు చూడవచ్చుననియెను.

అది విని సభికు లెల్లరును జమత్కృతు లైరి. మఱియు నెల్లరు నా వినోదమును జూడ వేడుకపడి సుల్తానువంకఁ జూచిరి. సుల్తాను వారి యింగితముల నెఱింగి తాను గూడ నా వింతఁ జూడ వేడుకపడుచున్నవాఁడే గావునఁ బృథివీరాయనిఁ దీసికొని రమ్మని యొకసరదారున కాజ్ఞ యిచ్చెను.

అతఁడు వెంటనే చెఱసాలలోనికిఁ బోయి "పృథివీరాజా!" యని పిలిచెను. రాజు చెఱసాలకు వచ్చిన తరువాత నా పేరుతోఁ గాని యంత గౌరవముగఁ గాని యేయు నాతనిఁ బిలువ లేదు. వా రాతనిం జాల నీచసంబోధనములు గావించెడి వారు. అక్కతన రాజు నేఁటి మార్పునకు వింతపడి నిముసములోఁ గారణ మూహించుకొని "బెబ్బులి కింత సౌమ్యత యెప్పుడు వచ్చిన" దని మాఱు పలికెను. అందలి యర్థ మత్తురుష్కున కవగతము గా లేదు. అతఁ డొకింత తడ వూరకుండి మఱలఁ బృథ్వీరాజా! యని పిలిచెను.

"వీఁడు నట్టి మొ"ద్దని భావించి తనలోఁ దాను నవ్వుకొని రా జెందుల కని యడిగెను. సరదారుఁడు సుల్తాను నభిప్రాయము నెఱింగించెను. అది విని రాజు "బికారి వేసములో నున్న యోధుఁడు శరసంధానము సేయఁ గలఁడా?" యని ప్రశ్నించెను. అత్తురుష్కుఁ "డన్నా రాజున కెంత యభిమాన!" మని వింతపడి యే మనెదావని యెను. 'లాగు, కాసెకోక, అంగరకా, పాగా, మొలలోఁ గైజారు" నున్న గాని నేను శరము బట్టఁ జాల నని సుల్తానుతోఁ జెప్పు మని రాజు వాని నంపివైచెను. సుల్తా నందుల కంగీకరించి వాని నంపివైచెను. రాజు వానిని ధరించి బయలుదేరెను. సరదారుడు రాజును దారితప్పిపోకుండఁ దన చేతికత్తిను బట్టుకొని ర మ్మనియెను; గాని రా జందులకు నవ్వి "కత్తితోఁ బనిలేదు. నీవు మాట్లాడుచు నడువుము. నేను ని న్ననుసరించి వచ్చెద" ననియెను. సరదారుఁ డట్లే చేసెను. రాజు దర్బారులోనికి వచ్చెను.

రాజు వారసి సభ్యు లెల్లరు నాతఁ డేమి మాట్లాడునో యని నిశ్శబ్దముగ నుండిరి. అట్టి స్థితిలో గూడ రాజు నెమొగ్గమునఁ

దాండవము సేయు శౌర్యగాంభీర్యముల నారసి గోరీ యులికిపడెను. అప్పుడు గోరీకిఁ దా నేఁడు తడవ లాతనిచేతఁ జిక్కి భగీరథప్రయత్నముల వలనను, రాయని యఖండకృపవలనను విడువఁబడిన వృత్తాంతము జ్ఞప్తికి వచ్చెను. వెంటనే యాతని హృదయ మొకింత చలించెను; గాని ధైర్యము తెచ్చికొని "రాజా! నీ శరసంధాననైపుణ్యము జూడఁ గోరుచున్నా" మని పలికెను. రాజు "చూడ వచ్చు" నని యూరకుండెను.

అపుడు తాతార్ఖానుఁడు తిరస్కారసూచకముగ మందహాసము గావించి "రాజా! గూఢవేధ నలవఱచికొంటివి. కవచము మాత్రము లోపమై యున్నది. అది యక్కఱ లేదా?" యని ప్రశ్నించెను. రాయఁడు ఖానుని దిక్కు మొగంబై గంభీరముగ నిలువఁబడి "తాతార్ఖానుఁడా!" యని సంబోధించి "నీవు గూడ శరసంధానచాతుర్యము జూప నెంచెదవా యేమి? అట్లయిన నీవు వేగముగఁ గవచము ధరించి రమ్ము. నా కక్కఱ లే"దని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అందులకు మాఱు పల్క లేక ఖానుఁడు తలవంచికొని యూరకుండెను. సభ్యులు రాయని శూరత్వమును మెచ్చుకొనిరి. సుల్తాను శరవినోదప్రదర్శనమునకు రాయనిం ద్వరపెట్టెను.

ఒకింత దవ్వున నొక బెత్తముతో నచ్చటి స్తంభముమీఁదఁ గొట్టి ధ్వనిసేయుట కొక సరదారుఁడు నియమితుఁ డయ్యెను. సభయందలి యెల్లర దృష్టులును స్తంభమునకును రాజునకును నడుమఁ బర్వ లిడసాగెను. అంత వేఱొక సరదారుఁడు విల్లునమ్ములను గొనివచ్చి రాజున కిచ్చెను. కాని రాజు వానినిఁ జేతఁబట్టి చూచి "యీ ధనుర్బాణములు నావి గావు. వీనితో నే నేమియుఁ జేయఁ

జాల" నని క్రిందఁ బడవైచెను. రాయని గ్రహణశక్తి యాసభయం దంతటను సహాస్యముగఁ గొనియాడఁబడెను. రాయని ధనుర్బాణములను దెచ్చి యిచ్చుటకు సుల్తాను నాజ్ఞ యయ్యెను. వెంటనే యా యానతి పాలింపఁబడెను.

రాజు తన ధనుర్బాణములను జేఁగొని మనస్సునందే వానిని మ్రొక్కి యభినందించి యాక్రమంబున వి ల్లెక్కుపెట్టి నారి టంగు టంగున మ్రోయించి విడిచెను. ఆ యద్భుతధ్వనిచే నచ్చటి సరదారుల హృదయములు వీరరసపూరితము లయ్యెను. ఈ స్థితి గోరీకిఁ గూడఁ గలిగెను. చాందభట్టు కూడఁ దన్మయుఁ డయ్యెను. వెంటనే యాతఁడు కవితావాహిని యడ్డుకట్టు దెగఁగొట్టి గోరీనిఁ గొనియాడుచు, రాయనిం బ్రబోధించుచు నాతని దరిఁ జేరెను.

భట్టు కవిత్వమువలన రాయని శౌర్యమును, గోరీశౌర్యమును, సభ్యుల శౌర్యమును గూడ మఱింత యుద్రేకించెను. రాయఁడు మఱల నారి మ్రోయించెను. ఆ గుణధ్వని "యిట శూరు లైన వారెవరో లెండు. అనంత మగు కీర్తికిఁ గాని, యక్షయం బగు వీరస్వర్గసౌఖ్యమునకుఁ గాని ప్రాణముల నైన విడువఁ దలంచెడి వారెవరో రం" డని పిలుచుచున్న ట్లుండెను. ఉండుట యేమి? ఆ గుణధ్వని కర్థ మదియే. దానివలన నెల్లరును మఱింతఁ వీరరసోద్రిక్తులైరి. ఇది యంతయుఁ జూచి "మీ మనస్సుల నన్యత్ర మఱల్పకుఁడు. మీ చూడ్కులు లక్ష్యమునందే ప్రతిష్ఠింపుఁ" డని భట్టు సభికుల నెల్లరను బ్రబోధించి ధ్వనిచేయు మని సరదారునకుఁ గన్నుగీటెను. వెంటనే నిశ్శబ్ద మైన యాసభలో టకటకధ్వని వ్యాపించి, సభ్యుల నాందోళ పఱిచెను. రాయఁడు ధ్వని నాలకించుచు

సమున్నతుఁడైయట్లే నిలుచుండెను. అదిచూచి సుల్తాను "జాల మేల? కొట్టు" మని కేక వేసెను. సభ్యులెల్లరును లక్ష్యమునందే దృష్టి నిలిపి యుండిరి. భట్టు చాలఁ గనుగలిగి యుండెను. క్షణములో నా టకటకధ్వని ర్రివివ్వు మను ధ్వనితో మిళితమై వెంటనే "హా హా! చచ్చితి" నను నా క్రందనధ్వనిలో లీన మైపోయెను. ఆ వెంటనే హరహరా, యను శ్రుతియొక గంభీరధ్వని యా సభామండపస్తంభములను గూడ గడగడ లాడించెను. "మహాదేవా!" యను మఱి యొకధ్వని యా గభీరనాదమునకుఁ బ్రాణమువోసెను. ఆ వెంటనే మఱల సభలో గాంభీర్య మొక్క క్షణకాలము విరాజమాన మయ్యెను. లక్ష్యమునందే ప్రతిష్ఠింపఁ బడి యున్న సభ్యుల దృష్టి లాలస్యమున కోర్వఁజాలక తటాలున నొకమాఱు రాజుదెసకు మఱలెను. కాని యేమి ప్రయోజనము? అంతయు విపరీతముగఁ బరిణమించి పోయెను. ప్రపంచ మంతయుఁ దలక్రిందులైన ట్లాయి పోయెను. రాయని శరాఘాతమువలన గోరీ సమసెను. రాయఁడును, భట్టు నొకరినొకరు పొడుచుకొని స్వర్గమునకుఁ బోయిరి.

ఆశ్చర్యచకితము లగు సభ్యుల దృష్టులు తొలుత రాయని యొక్కయు, భట్టుయొక్కయుఁ గళేబరముల నుండి ప్రవహించు రక్తప్రవాహపు సుడిగుండములలోఁ బడి మునిఁగిపోయి యెట్టకేలకుఁ దేలి తెప్పిరిలి వెంటనే గోరీకళేబరమునుండి ప్రవహించు రక్తవాహినిలోఁ బడిపోయెను. వెంటనే సభయందంతట నొక్క పెద్ద కోలాహలము ప్రారంభ మయ్యెను. అందఱును బిచ్చియెత్తి నట్లు పరువు లెత్తసాగిరి. కొందఱు గోరీ నాడినిఁ బరీక్షింపఁ దొడఁగిరి. మఱికొందఱు రాయభట్టుల కళేబరములను ద్రొక్కి వానిపై నుమియ సాగిరి. కొందఱు వైద్యులు వైద్యులని కేకలు పెట్టిరి. అట్లు కొన్ని

నిముసములు గడచిపోయిన పిదప నిఁకఁ బ్రయత్నము లనావశ్యకము లనియు, భట్టును, రాయఁడును గూడ గతించి రనియు నందఱును దెలిసి పోయెను. అందఱును గడగడ లాడిపోయిరి. ఆ కంపమొకింత యడఁగిన తరువాత నిఁకఁ జేయునది లేక గోరీ కళేబరమును మహా వైభవముతోఁ బూడ్చి వేసిరి. రాయనియొక్కయు భట్టుయొక్కయుఁ గళేబరములను యమునలోఁ బారవేయించిరి; గాని యా భారతీయుల నా యమునానదీమతల్లి పూతులం గావించు నని సంతాప దగ్ధహృదయు లగు సత్పురుషు లప్పుడు గ్రహింపలేకపోయిరి.

ఇంతటితోఁ బృథ్వీరాయని చరిత్రము ముగిసినది.

ఈ చరిత్రమునందలి ముఖ్యపాత్రములలో గోరీ యొకఁడు. పృథ్వీరాయఁ డొకఁడు. జయచంద్రుఁ డొకఁడు. చరిత్రమునం దీ యుద్ధసందర్భమున రాయని మామ యగు జైతపరమారుని ప్రశంస యేమియు లేదు. ఇ య్యవసరమున భోలాభీముని విషయమునఁ గూడఁ జరిత్ర మౌదాసీన్యము వహించినది. మఱియొక వీరుఁడు సమరసింహుఁడు. ఇఁక మిగిలిన యాతఁడు హాహులీరాయఁడు. ఈతనిఁ గూడ మన మీ చరిత్రమునందలి ప్రధానపాత్రగా స్వీకరింపవచ్చును.

ఈతనిని రా జవమానపఱిచిన మాట యథార్థము. ఈతని యెడ నపరాధ మేమియు లేకపోవుటయు స్త్రీలంపటుఁడై రా జీతని నక్రమముగ శిక్షించుటయుఁ గూడ యథార్థములే. అక్రమశిక్ష విధించినపు డెట్టివానికిని గోపము రాకమానదు. అట్టిచో శూరుఁడై సేనానియైన వాని కాగ్రహము వచ్చుట తప్పు గాదు. శూరునకు మానహానికంటె మరణము మేలు. తన్నతినీచముగ నవమానపఱుచుట

వలన నీతఁడు రాజునకుఁ బ్రత్యుపకారము గావింతు నని శపథము దాల్చుట మే మాక్షేపింపఁ జాలము; గాని యీతఁడు తన శపథమును దీర్చికొనుటకుఁ జేసిన ప్రయత్నము మంచిదా చెడ్డదా యని ప్రశ్న.

ఇది యంత కఠిన మైన ప్రశ్న గాదు. హాహులీరాయఁడు తన శపథమును దీర్చుకొనుటకై చేసిన ప్రయత్నమువలనఁ బృథివీరాయనికే గాని మఱి యేరికిని బాధ కలుఁగఁగూడదు. న్యాయ మిట్లుండ నీతఁడు చింతితకార్యనిర్వహణమునఁ దోడ్పడుటకై గోరీని సాయము గోరెను. గోరీ యాగమనమువలనఁ గలిగిన ఫలము భారతసామ్రాజ్య విధ్వంసము. పృథ్వీరాయపదభ్రంశ మనుట సాహసము. అగుట నీతని శపథము నెఱవేఱ లేదు. ఈతనికిఁ దన కవమానము జరిగిన దని తెలియును; గాని దాని యాంతర్యము తెలిసినది గాదు. అగుటవలననే యేమి చేసినఁ బృథివీరాయనికిఁ బరాభవ మగునో యీతఁడు గ్రహింపలేక పోయినాఁడు. మొత్తము మీఁద నీతఁడు శూరుఁడే గాని జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధుఁడు.

శహాబుద్దీనుగోరీ యభిప్రాయములును, బ్రయత్నములును చేష్టలును, ధర్మబద్ధములా, ధర్మబాహ్యములా యను సమస్య రాజ్యతంత్రమున గవంతైన జ్ఞానము లేనివారికిఁ దీఱునది గాదు. మే మాతనిని గుఱించిన విమర్శలోఁ బుటలను నింపివేయఁ దలంచికొనలేదు. ఎన్నివిధముల నెన్ని యిక్కట్టులు వచ్చినను గోరీ వెనుదీయని గాఢశిఖామణి. కావుననే యాతఁడు విజయలక్ష్మినిఁ జేపట్టఁ గలిగెను. ఇంతియ చాలును.

జయచంద్రుని చరిత్రము ప్రారంభమునుండి సమాప్తివఱకు ఎగుడుదిగుడులు లేక యొక్కతీఱున నున్నది. ఆతని హృదయ

క్షేత్రమున నసూయాబీజమును జల్లినవాఁ డనంగపాలుఁడు. అయినను క్షేత్రము మంచిది గాకపోవుటచే నా యసూయాంకురములు వెఱ్ఱితలలు వైచినవి. మధ్యమధ్యఁ దటస్థించిన సంభవముల ననుసరించి యా యసూయాంకురము లా వెఱ్ఱితలలతోడనే యెంతవఱకుఁ బెరుగఁగలవో యంతవఱకును బెరిగిపోయినవి. వెఱ్ఱితలలు వైచిన వృక్షము లెట్టి ఫలముల నిచ్చునో వెఱ్ఱితలలు వైచిన యా యసూయాంకురములు గూడనట్టి ఫలములనే యిచ్చెను. జయచంద్రుఁడు గంగలోఁ బడి ప్రాణములను విడిచెను. చరిత్రకారులును, జనులునుగూడ జయచంద్రుని, దేశఘాతుకుఁ డనియు, నధమాధముఁ డనియు నిందించుచున్నారు.

పృథివీరాయని చరిత్రమున ననేకవిధము లైన రంగములు ప్రసక్తము లైనవి. అక్కతన నాతని చరిత్రము నామూలాగ్రముగ ననేకు లవగాహనము చేసికొనలేకపోవుచున్నారు. దాని యందలి మర్మార్థమును దెలిసికొన వలసిన భారమును మేము పాఠకమహాశయులకే విడిచిపెట్టుచున్నాగము. ప్రజల సుఖమునకును, దేశ స్వాస్థ్యమునకును రాజేయాధారభూతుఁడై యుండుటవలనఁ జేజిక్కిన వైరిని విడిచిపెట్టు రాజులను రాజ్యతంత్రము గర్హించుచున్నది. గోరీని విడిచిపెట్టకపోయినచోఁ గొంప ములిగిపోవు సందర్భము లేవియుఁ దటస్థించి యుండనట్లు చరిత్ర వివరించుచున్నది. విడిచిన కొలందిని మీఁదికి వచ్చువానిని విడుచుట యావివేకిలక్షణ మను విషయము మూఢులకుఁ గూడఁ దెలియనిది గాదు.

పృథివీరాజు, తనభోగకాంతను మోహించిన కయమాషమంత్రిని సంహారించుట, తనకు మిక్కిలి ప్రీతిపాత్రి మగు సేనఁగును

జంపిన చాముండరాయనికిఁ గారాగారశిక్ష విధించుట మున్నగు విషయములను విమర్శించుటకు మేము రాజ్యతంత్రజ్ఞులను బ్రార్థించుచున్నారము. రాయఁడు, తాను తాతార్ఖానునిచేఁ బట్టుబడి యీ యొక్కమాఱు విడువు మని ప్రార్థించుటచే గోరీ నేడుతడవలు విడుచుటవలన నేకీర్తి గలుగు నని తలంచెనో యా కీర్తివలనఁ గూడ వంచితుం డయ్యెను. తుద కెట్లయిన నేమి? భారతసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమై పోయెను. చరిత్రకారులును, బ్రజలును గూడఁ బృథివీరాయఁడు దేశభక్తుఁడనియు, భారతమాతృసత్పుత్రుఁ డనియు స్తోత్రము చేయలేక విసిగి పోవుచున్నారు.

ఈ సందర్భమున మనము చాందభట్టును విస్మరించితి మేనిఁ జాల నింద్యుల మయ్యెదము.

చాందభట్టు మహాకవి. ఈతఁడు "పృథివీరాజరాసా" యను పేరునఁ బృథివీరాజు చరిత్రమును రచియించెను. అది హిందీలో నొక యంతర్భాగం బగు చారణీభాషలో వ్రాయఁబడిన లక్షగ్రంథము. కావున నీతఁడు గౌరవపాత్రుఁ డనుటకు సందేహము లేదు; గాని మే మీతని కొసంగిన గౌరవ మంతయు నందులకే యని తలంపవలదు. బాల్యమునుండియుఁ దన్నభేదప్రతిపత్తితోఁ జూచిన రాయని యెడల నతఁడు కనబఱిచిన కృతజ్ఞత సంస్తవనీయము. రాజు బందిగృహమున నున్నంతకాలము నీతఁ డనుభవించిన విచారపుఁ బరిమితి, పిదప మిత్రుని బంధమోక్షణార్థము గావించిన ప్రయత్నములను బట్టి మనము తెలిసికొనవచ్చును. ఈతఁడు రాజు బంధమోక్షమునకొఱకే గోరీపైఁ గవిత్వము చెప్పెను గాని ధనసంపాదనము కొఱకు గాదు. మిత్రునకు బంధమోక్షణము గావించి, యాతని వైరి నాతనిచేతనే చంపించి యాతనితోఁగూడ నిహలోకమును బాసిపోయిన యా

మహాకవినిగుఱించి మనుష్యమాత్రుఁ డెవ్వఁడును వ్యతిరేకాభిప్రాయ
మును గలిగి యుండఁ జాలఁడు.

అయిన నతఁడు రాయని కొఱకుఁ బ్రాణములను గూడ విడు
చుటకుఁ దగిన కారణము లేమి యున్నవో మన మొకింత పరిశీలిం
తము. రాయఁ డీతని కవిత్వమును మెచ్చుకొని ధనకనకవస్తువాహ
నము లవ్వారిగ నొసంగెను. ఇంతె మాత్రముననే భట్టు రాయని
కొఱకు ప్రాణములను బాసెనా? ఇది సరియైన కారణము గాదు.
ధనమువలననే లోకప్రవృత్తి యంతయు జరుగుచున్న దని మేము
చెప్పఁజాలము. "ధనమూలమిదంజగ" త్తను లోకోక్తిని మే
మెఱుంగక పోలేదు; గాని యీ లోకోక్తి కంతటను సిద్ధి లేదు.
ఇఁక నిందలి రహస్య మేమనఁగా?

రాయఁడు, భట్టునకు మనసిచ్చి మనసు పుచ్చుకొనియెను.
ఈ రూపమున వారి యంతరంగముల కైక్యము సంఘటిల్లినది. కావున
నే రాయఁడు కారాగారమున నున్నపుడు భట్టు నానాబాధల నను
భవించుటయు, నాతని బంధమోక్షము కొఱకు ప్రయత్నించుటయు,
నాతనితో నీలోకమును విడుచుటయు సంభవించినది.

కవియైనంతమాత్రమున భట్రాజుతో స్నేహము గావించినందు
లకు రాయఁడు స్తుతిపాత్రుఁడే; గాని రాజు తన యెడలఁ జూపిన
గౌరవమును గ్రహింపఁ గలిగినందులకు మనము భట్టు నెంతయు
మెచ్చుకొనవలసియున్నది. భట్టు హృదయము గూడ విశాలమే
గావున నట్టిది సంభవించెను. హృదయవైశాల్యమే మానవుల కౌన్న
త్యము సంఘటించునది.

శ్రీరస్తు.

వీరపూజ

ప్రథమభాగము

భీమసింహుఁడు

లక్ష్మణసింహుఁడు చిత్తూరు దుర్గమునందలి మేవాడ సింహాసనము నలంకరించి ధరాపాలనము గావించుచుండెను. యుద్ధాదికము లగు నుత్పాతము లేవియు లేమింజేసియు, సహజముగ రాజు ప్రజాసౌఖ్యము నభిలక్షించువాఁ డగుటను దేశము శాంతిభూయిష్ఠంబై యుండెను. ప్రజ లెల్లరు రాజభక్తితత్పరులై, యఖండసౌఖ్యములతోఁ లతోఁ దులతూఁగుచుండిరి.

సృష్టిరహస్య మేమో గాని, శాంతి కెందును సుస్థితి గలుగుట చూడము. అలజడు లన్నియుఁ బోయి శాంతి నెలకొనిన దని వినిన మఱునాఁడే, యెచ్చటనో, యేవిధముననో, మఱల నశాంతి ప్రబలిన దను వార్తయే వినవచ్చుచున్నది. మొత్తము మీఁద విమర్శతోఁ జూచినచోఁ బ్రపంచ మంతయుఁ గల్లోలసంకుల మగు మహోదధి ననుకరించి యున్న దనుట యథార్థము. మహోన్నత మగు నొక్క యల వచ్చి యల్లకల్లోలము గావించిపోయిన పిదప,

మఱల వేఱొక యల వచ్చువంతలో నట సముద్రము శాంతమై యున్నట్లు కాన్పించును. భౌతిక ప్రపంచప్రవృత్తి గూడ నిట్టిదియే. ఒకానొకప్పుడే దేశమునందైనఁ గొన్నిదినములు శాంతి నెలకొనినచో నా శాంతి యాగామి యగు ప్రబలాశాంతిని సూచించును. ప్రకృతము మేవాడురాజ్యమునందలి శాంతి గూడ నిట్టిదే యైనది.

భీమసింహుఁడు రాణాలక్ష్మణసింహునకుఁ బినతండ్రి. ఆతఁడు భీముని వలె మహాపరాక్రమశాలి. వివేకసహితుఁడు. సుగుణములకుఁ బుట్టినిల్లు. ఆతఁడు ఖడ్గవ్యాపారమున సర్వసేనాధిపతియుఁ, గార్యాలోచనమున మహామాత్యుఁడును, బాంధవ్యమునఁ దండ్రి యంతటివాఁడునై, త్రికరణశుద్ధిగ రాణా యభ్యుదయము నే గోరుచు వానికిఁ గుడిభుజమై యుండెను.

ఆతఁడు సింహాలద్వీపపురాజగు హామీరసింహుని కూఁతురు పద్మినీదేవి యను నామెను బరిణయ మయ్యెను. ఆమె ప్రపంచమునం దెందు నంతటి చక్కనిచుక్క లేదని పేరు గాంచెను. మఱియు, నామె చక్కఁదనమునకుఁ దగునట్లు సుగుణవతియై, యన్ని విధముల భర్తకనురూపయై యాతని పదదాసియై మెలంగుచుండెను. ఇఁక భీమసింహుఁడు స్వర్గసౌఖ్యము ననుభవించుచున్నాఁడనుటలో వింత యేమి యున్నది? ఇహలోకమున భార్యకంటె సుఖదాయక మగు వస్తువు మఱియొకటి యేమున్నది?

“భార్యారూపవతీశత్రు” వని యొక గ్రామీణోక్తి గలదు. ప్రాపంచికవృత్తమును విమర్శించి చూచినచో నిది యథార్థ మని చెప్పుటకుసందేహ మక్కఱలేదు. రూపవతులకొఱకనేక యుద్ధములు

ప్రవర్తిల్లినవి. అనేకవంశము లంతరించిపోయినవి. అనేక రాజ్యము లడుగంటినవి. రూపవతి యగుట వలననే దేవయజనసంభవ యగు జానకి రావణాపహృత యైన దని యొక చాటూక్తి గలదు. ఎచ్చట నైన నే కారణమువలన నైన నీ గ్రామీణోక్తి కెప్పుడైన వ్యతిరేకము జరుగుట సంభవించినను మొత్తము మీఁద దీనిఁ ద్రోసివేయుటకు వలనుపడదు. పురాణములయందే గాక భారతదేశేతిహాసమునఁ గూడ దీని కనేకోదాహరణములు కాన్పించుచున్నవి.

మేవాడు రాజ్యమును రాణాలక్ష్మణసింహుఁడు పరిపాలించు కాలమున నల్లాయుద్దీనుఁ డను తురుష్కుఁడు దిల్లీ సింహాసనము నధిష్ఠించి యుండెను. అల్లాయుద్దీనుఁడు ఖిల్జీ వంశజుఁడు. ఫిరోజను నాతఁడు బానిసవంశమునందలి కడపటివాఁ డగు కైకుబా దను సుల్తానునిఁ జంపి జలాలుద్దీనుఁడను పేరుతో దిల్లీశ్వరుఁ డయ్యెను. అల్లాయుద్దీనుఁడు జలాలుద్దీనుని తమ్ముని కుమారుఁడు. అల్లాయుద్దీనుఁడు సాహసస్థైర్యములయం దసమానుం డగుటచేఁ బెదతండ్రి యాతనినిఁ జాలఁ బ్రేమతోఁ జూచుచుఁ బెద్దపెద్ద కార్యములయందు నియోగించుచుండెను. ఇట్లు చాలఁ గాలము కడచిన పిదప నల్లాయుద్దీనుఁడు పెదతండ్రినిఁ జంపి దిల్లీశ్వరుఁ డయ్యెను.

పిదప నల్లాయుద్దీనుఁడు పద్మిని యంతటి సుందరి యీ ప్రపంచమున లేదని వినియెను. ప్రకృతిధర్మ మేమో గాని "సుందరి, సుందరుఁడు" నను మాటలు రెండును వినిపించిన వెంటనే స్త్రీపురుషుల హృదయముల కొకవిధ మగు చలనము గలుగుట చూచుచున్నారము. హృదయ మన్యత్రఁ బనిసేయునపు డీచలనము పాల పొంగు వలె నంతలో శాంతించిపోయినను, హృదయము సుస్థిరమై

యున్నపుడు మాత్ర మంతకంతకు వృద్ధియై, దుర్భరమై కామాంకురముల నుత్పాదించుచున్నది. ఆపిమ్మట జరుగునదియు, జరుగుచున్నదియు విస్పష్టమే. అనేకపురుషులు సుందరు లని వినినంతనే యా స్త్రీలకొఱకు కత్తులు దూసి వేలకొలఁది జనులను సంహరించిరి. అనేకస్త్రీలు నట్లే దేవేంద్రవైభవములను గూడఁ బరిత్యజించి యెవరేమనుకొనెదరో యను సందియమును విడిచిపెట్టి సుందరపురుషుల కొఱ కిలువిడిచి నిర్జనప్రదేశములకైనఁ బోయి యున్నారు. అయినను మే మా విషయమున నేమియుఁ జెప్పుట లేదు. ఇఁక మా సందియ మేమనఁగా? స్త్రీపురుషుల హృదయములకు వికారములను గలిగించు నా శక్తి సౌందర్యమునందే యున్నదా? సౌందర్య శబ్దమునందుఁ గూడ నున్నదా?

పద్మినీదేవి త్రిలోకసుందరి యను మాట యల్లాయుద్దీనుని హృదయమున కొకమాఱు చలనమును మాత్రము గలిగించి యూరకుండ లేదు. వెంటనే దానివలనఁ గాఁదగిన పని యేమో యైపోయెను. ఆతని హృదయమునఁ గామాంకురములు మొలక లెత్తెను. ఆ కామము నశించిపోవుటకుఁ దగిన యవకాశము లేమియుఁ దటస్థించినవి గావు. క్రమక్రమముగ నా కామము మోహముగాఁ బరిణమించెను. తుదకుఁ బద్మినీమోహనరూప మాతని హృదయక్షేత్రమునఁ దాండవము ప్రారంభించెను. ఆతఁ డెప్పుడును బద్మినినిఁ బ్రత్యక్షముగఁ గాని, పటమునఁ గాని చూచి యుండ లేదు. అయిననేమి? భగవంతునిచే నొసంగఁబడిన భావనాబలము నిరంకుశమై యుండ నాతనికిఁ బద్మినీమోహనరూపసందర్శమున కభ్యంతర మేమి? అదియైన తరువాత నిఁకఁ గావలసిన దేమున్నది? రాజ్యపాలనమున

నశ్రద్ధ వొడమెను. నిద్రాహారములయం దాసక్తి పోయెను. ఇఁకఁ బద్మినీదేవి తన యంతఃపురమునకు వచ్చినఁ గాని బ్రతుకఁజాల నని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను.

అదియేమి చిత్రమో గాని భారతదేశేతిహాసమున వర్ణింపఁబడిన తురుష్కరాజులలో నేమి సరదారులలో నేమి యనేకులు భారతీయ స్త్రీలకు మానభంగము గావింపఁ దలఁచికొనిన వారే కాన్పించుచున్నారు. అనేకు లాప్రయత్నమున లబ్ధవిజయులైనారు. అనేకులు విఫలప్రయత్నులైనారు. అనేకులు ప్రాణములు గూడఁ దొఱంగినారు. కొందఱు కొన్ని సంసారములను గూలఁద్రోసినారు. మఱికొందఱు కొన్ని రాజ్యలను బగ్గంపాలు చేసినారు. అనేకులు భారతరమణీమణులచేతులలోనే మడసినారు. దీనివలనఁ దురుష్కులందఱు నట్టి కాముకులే యనియు, తురుష్కజాతి కంతకు నది సహజగుణ మనియు మేము చెప్పుట లేదు. భారతదేశమునఁ బరిపాలనము గావించిన యే తురుష్కుని చరిత్రమును వ్రాయఁబూనినను సాధారణముగ భారతస్త్రీహరణమును గూర్చిన వారి ప్రయత్నములను వర్ణించుట యనివార్య మగుచున్న పు డీవిషయమును ప్రత్యేకముగ వివరించి చెప్పుటకుఁ బక్షపాతము గాని యన్యాయము గాని కారణము గాదని సహృదయులకుఁ దెలియనిదిగాదు.

పద్మినీదేవి యెట్లు చేఁజిక్కును ? ఆమె యవివాహిత గాదు. నాగనాలు. పయింబయిగ నన్నివిషయములయందును దురుష్కుల నీసడించు వంశమునకు భూషణము. సహజముగ మేవాడుసంస్థానాధీశ్వరులు మానధను లని పేరువడసిరి. అందును భీమసింహుఁ డగ్రేసరుఁడు; భీమపరాక్రముఁడు. ఈ కోరిక యెట్లు సాధ్యపడును?

పెద్దజాగీ రొకటి యిచ్చినచో వారు స్వయముగఁ బద్మినీదేవినిఁ దన యంతఃపురమునకుఁ దీసికొనివచ్చి విడిచిపోయెద రని యల్లాయుద్దీ నుఁడు తలంచెను. కాని చెంత నున్నవా రీసూచన కొనసాఁగఁజాల దని విన్నవించిరి. దీనిపై నాతఁడు యుద్ధమైనఁ జేసి తీసికొని వచ్చెద ననియెను. అందులకు వా రల్లరును సమ్మతించిరి. మేవాడు సంస్థానమువారు నీ ప్రతాపానలము నెదుట శలభమాత్రు లని వా రాతనినిఁ బొగడిరి. పద్మినీదేవికొఱకు విడిది మున్నగు నేర్పాటు లన్నియుఁ జేసియే యుద్ధమునకు బయలువెడల వచ్చు నని సలహా చెప్పిరి. తుద కల్లాయుద్దీనుఁ డఖండసైన్యమును వెంట నిడుకొని వచ్చి చిత్తూరుదుర్గమును ముట్టడించెను.

హఠాత్సంభవం బైన యీ విపత్తు నాగసి రాజపుత్రులు చాలఁ గళవరపడిరి. పెదతండ్రినిఁ జంపి రాజ్య ముపహరించిన యల్లాయుద్దీనుని క్రూరస్వభావమును వారు విని యున్నారు గావున నాతఁడు రాజ్యకాంక్షియై వచ్చె నని భావించిరి. అల్లాయుద్దీనుఁడు పద్మినీదేవికొఱ కాసించి వచ్చె నను సంగతి యీ క్షత్రియవీరుల కేమి యెఱుక? కాని వారి కీశ్వరునితో యుద్ధము పొసఁగినను భయము లేదు. ఉత్తరభరతవర్ష మునందలి క్షత్రియకుటుంబములయం దెల్ల శౌర్యసాహసాదికముల విషయమున మేవాడు రాజకుటుంబమే యగ్రస్థానము వహించుచున్నది. వైరివీరులను ఖడ్గములకు బలి యిచ్చుట యొండెఁ దాము బలియగుట యొండెఁ దక్క వారికి మఱియొక నిశ్చయము లేదు. అట్లగుటచే వారికి సంగర మనిన సంబరము. సైన్యము కొలఁదిగ నున్న సంకోచింపరు. గొప్పగ నున్న సంతోషింపరు. యుద్ధప్రసంగము వచ్చినచో వెంటనే నడుముకట్టి

యొఱనుండి కత్తి దూసి రణరంగమున కుఱుకుట తక్క వారు మఱి యొకటి సేయరు. మీ రిది రాజనీతిజ్ఞుల లక్షణము గా దందురా? వారు, పరుఁడు వచ్చి యుద్ధమునకుఁ బిలిచినపుడు పోకయుండుట క్షత్రియలక్షణము గాదందురు. ఈ రెండు వాదములయందలి సమీచీనతను గుఱించి మేము తరువాతఁ జెప్పెదము. కథ నడపుటయే యిపుడు మా విధి. అల్లాయుద్దీనుఁ డట్లు కోటను ముట్టడించిన వెంటనే వారు దుర్గద్వారములను మూయించి యుద్ధమునకు సిద్ధపడిరి.

రాణా తురుష్కుని యాగమనకారణమును గుఱించి యాలోచింప సాగెను. అప్పు డాతనితో భీమసింహుఁడు గూడ నాలోచనమునఁ బ్రవృత్తుఁడై యుండెను. ఒకదానిపై వేఱొకటి చొప్పున వారి కనేకయోచనలు తోఁచెను. తుదకు వారీ యోచనాపరంపరచే విసిగిపోయి "యింకఁ గారణములతోఁ బని లేదు. యుద్ధము తప్ప" దని నిశ్చయము గావించుకొని సైన్యపరీక్షకు బయల్వెడలిరి.

ఇంతలోఁ దురుష్కుని వద్దనుండి కోటలోని కొక వార్త వచ్చెను. ఆ వార్త వినుటకు వారు చాలఁ దొందరపడిరి. అల్లాయుద్దీనుఁ డిట్లు కబురంపెను. "మేము మీ కోటను బ్రద్దలుగొట్టి మీ రాజ్యము నాక్రమించుకొనవలె నని గాని, మీచేఁ గప్పము పుచ్చుకొనవలె నని గాని వచ్చి యుండలేదు. మీరు, మీకును మీ కోటకును, మీ రాజ్యమునకును, సుస్థితిని గోరెద రేనిఁ ద్రిలోకసుందరి యగు పద్మినీదేవిని మా కిచ్చివేయుఁడు. లేకున్న బలిమినిఁ దీసికొని పోయెదము"

ఆ క్షత్రియవీరు లావార్త నాలించి ప్రళయకాలరుద్రుల వలె మండిపడిరి. ఇంతకంటె వారి యాగ్రహమును మేము వర్ణింపఁ జాలము. భారతీయులకుఁ దమ స్త్రీలమానమును గాపాడుకొనుట కంటె వేఱొక యుత్కృష్టకార్యము లేదు. ఇతరజాతుల వారికిఁ గూడ నిట్టి పట్టుదల యుండిన నుండవచ్చును. కాని యొక్క స్త్రీ మానమును గాపాడుటకు భారతీయులు జూపునంతటి యాత్మత్యాగము నెవ్వరును జూపఁజాలరు. పరస్పరభిన్నాచారము లగు రెండు జాతుల మైత్రిని మే మంగీకరింతుము గాని సమ్మేళనము నంగీకరింపఁ జాలము. భిన్నజాతిసమ్మేళనము వలనఁ గలుగు లాభము లాభాసములు. గంగాగోదావరీకృష్ణవేణ్యాదినదుల పావిత్ర్యమును, గోబ్రాహ్మణమాహాత్మ్యము నంగీకరించువారెవరును భిన్నజాతిసమ్మేళనమున కంగీకరింపఁజాలరు.

తమ జాతియే సర్వోత్కృష్ట మని భారతీయుల యభిప్రాయము. ఋగ్యజుర్వేదాదికము లగు భారతీయుల మూలగ్రంథముల ఘనతను స్వయముగ నెఱింగిన విజాతీయపండితులు గూడ భారత జాతి యుత్కర్షము నంగీకరించి యున్నారు. తమ తమ జాతుల యెడల నిట్టి యభిప్రాయ మెల్లరకు నుండవచ్చును. అట్లయిన జాతి సాంకర్యమున కవకాశమే యుండదు. ప్రపంచమునందలి జాతుల కన్నిటికి నైక్యము గావలె నని గోరువారి కీ వాద మవిచారమూలకముగఁ గాన్పింపవచ్చును; గాని సర్వజాతులకు నైక్య మెన్నటికిని సంఘటిల్ల దనియు, నొకవేళ సంఘటిల్లినచో నది రాజకీయవిషయములఁ గాని సాంఘికవిషయములఁ గా దనియు నెఱుంగుట వారికి శ్రేయము. ప్రకృతమునఁ గాకపోయినఁ బూర్వకాలమున నైన

నున్నతి వహించియున్న జాతిలోఁ బుట్టినవాఁడు, తన పూర్వు లజ్ఞాను లని గాని, తన వేద మజ్ఞానవిలసిత మని గాని చెప్పుటకుఁ గాదు; తలంచుటకుఁగూడ నంగీకరింపఁజాలఁడు.

ఉత్తరభారతదేశమునందలి క్షత్రియసంస్థానములలో నెల్ల ముఖ్యముగ మేవాడు సంస్థానమువారు తొలుదొల్త నుండియు నీ భావమునే ప్రకటించిరి. అట్లాగ్రహావహోగ్రులై యున్న రాణా యును భీమసింహుఁడును గూడ నతిరభసంబున బురుజుల మీఁది కరిగి తురుష్కశిబిరములను ధ్వంసము సేయుఁడని ఫిరంగీల సైనికుల కాజ్ఞ యిచ్చిరి. హఠాత్ప్రయుక్తమై, తనసైనికులలో ననేకులకు వీరస్వర్గము నొసంగిన భీకరాయసగోళతతియే యల్లాయుద్దీనునకుఁ బ్రత్యుత్తరం బయ్యెను.

ఇది యంతయుఁ జూచి సంగతిసందర్భములు గ్రహించికొని యల్లాయుద్దీనుఁ డత్యుగ్రుఁడై కోటను ధ్వంసము సేయ సైనికుల కాజ్ఞాపించెను. వెంటనే యుద్ధము ప్రారంభ మయ్యెను. ఈ యుద్ధము చాల దినములు జరిగెను. రాజపుత్రు లెవ్వరును జిత్తూరు వారికి సాయము రాకుండ మార్గము లన్నియు నరికట్టి తా నవసర మైనపు డెల్ల ఢిల్లీనుండి క్రొత్తసైన్యమును రప్పించుకొనుచు నల్లాయుద్దీనుఁడు పద్మినీదేవి పొందు దొరకఁగూడినచోఁ గలుగు నానందము నూహించుకొనుచు 'బోరు సాగించుచుండెను.

కాని యెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను రాజపుత్రులు స్వాధీన మగుదు రని తలంచుట కాధారములు కాన్పింపవయ్యెను. దినములు కడచిన కొలఁదినిఁ దురుష్కసైన్యములు తరిగిపోసాగెను; గాని రాజపుత్రులు మాత్రము చెక్కుచెదరక యట్లేయున్నట్లుండిరి.

దుర్గ మెత్తయిన కొండమీఁద నుండుటచేఁ దురుష్కుల ఫిరంగీల బారులు చాలవఱకు నిష్ఫలములైపోవుచుండెను. రాజపుత్రులు ప్రయోగించు ప్రతిశతఘ్నియు వందల కొలఁది తురుష్కులను రూపుమాపుచుండెను. అట్లగుటఁజేసి తుట్టతుద కల్లాయుద్దీనుఁడిఁక జయము నెడల నాశ వదలుకొనవలసినదే యని నిశ్చయించుకొనియెను.

కాని పద్మిని మీఁది యాశ మాత్ర మతని కింకను పెరిగిపోవుచునే యుండెను. ఆ యాశవలన క్షీణించిపోయిన పౌరుష మప్పుడపుడు మఱల నుద్దీప్తంబు గాసాగెను. ఈ యాశయు నా పౌరుషంబును గలిసి శిబిరమునఁ గూరుచుండి ఢిల్లీకిఁ బోవలయు నని యూహించుకొనుచుండు నల్లాయుద్దీనుని మఱల మఱల యుద్ధభూమి కుఱికించుచుండెను. ఎంతచేసినను ఫలము లేదయ్యెను. తుదకుఁ బద్మినీదేవిమీఁది యాశ పూర్వపక్షమైపోయెను. పౌరుషము మొదలే నశించిపోయెను. ఇఁక నేమియుఁ జేయఁజాల నని తలంచి లజ్జ నంతకు ముందే త్యజించి యల్లాయుద్దీనుఁడు, "పద్మిని నొకమాఱు చూపినఁ జాలును. నేను ముట్టడి మాని ఢిల్లీకిం బోయెద" నని రాజపుత్రులకుఁ దెలిపెను.

రాజపుత్రులు గూడఁ గొంతయలసిపోయిరి. రాణాయును భీమసింహుఁడును, దక్కుంగల కులవృద్ధులు నీవిషయమును గుఱించి చాలఁ దీవ్రముగ నాలోచించిరి. ఎవ్వఁడే స్త్రీని గామించి తీసికొనిపోవుటకు వచ్చెనో యా విజాతీయున కా స్త్రీనిఁ జూపునెడల మానమునకును శౌర్యమునకునుఁ గలంకము వచ్చునా రాదా యని మొదటి ప్రశ్న. దానికి వా రెట్లో సమాధానము నూహించుకొనిన